

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ І.І.МЕЧНИКОВА
ФАКУЛЬТЕТ ІСТОРІЇ ТА ФІЛОСОФІЇ

ЗАТВЕРДЖУЮ»
Голова приймальної комісії
Проф. О.І.У. імені І.І.Мечникова
комісія
проф. В.І.ТРУБА
«26» травня 2024 р.

**Програма
фахового іспиту для здобуття ступеня магістра
зі спеціальності 032 Історія та археологія**

Схвалено Вченою радою
факультету історії та філософії
25 квітня 2024 року протокол № 7

Схвалено на засіданні Вченої ради факультету історії та філософії

Протокол № 7 від 25 квітня 2024 р.

Голова Вченої ради факультету

Підпис

В'ячеслав КУШНІР
прізвище, ініціали

Вчений секретар

Підпис

Олена СИНЯВСЬКА
прізвище, ініціали

Голова атестаційна комісії

Підпис

Інна ГОЛУБОВИЧ
прізвище, ініціали

ВСТУП

В загальній системі підготовки магістрів зі спеціальності 032 «Історія та археологія» знання з археології, історії України та всесвітньої історії забезпечують необхідну ґрунтовну теоретичну базу їх професійних знань.

Програма іспиту з історії та археології визначає окремі теми і питання, які є важливими для фахової підготовки історика та є актуальними для сучасної історичної науки.

Завдання програми іспиту - перевірити та оцінити рівень набутих під час навчання на передньому рівні освітньої програми програмних результатів навчання, у зв'язку з чим здобувачі повинні:

- знати найважливіші факти історичного минулого українського народу і історії людства загалом, а також мати більш глибокі знання про певний історичний період або проблему;
- знати основні підходи до вивчення вітчизняної та світової історії, принципи і методи історичного пізнання, основні типи і види історичних джерел;
- володіти понятійно-категоріальним апаратом історичної науки, професійно оперувати науковими термінами, прийнятими у фаховому середовищі;
- виявляти взаємозв'язки між процесами у минулому та на сучасному етапі, аналізувати суспільні процеси в історії України у контексті європейської та світової історії;
- розуміти загальні та специфічні риси історичного розвитку різних регіонів України, Європи та світу.

Зміст програми базується на освітніх компонентах з циклу професійної підготовки бакалавра: «Археологія України», «Давня та середньовічна історія України», «Історія України в новий час», «Новітня історія України»; «Історія первісного суспільства», «Історія стародавнього Сходу», «Історія стародавньої Греції та Риму», «Історія середніх віків», «Історія пізнього середньовіччя», «Історія країн Західної Європи та Північної Америки», «Історія країн Центральної та Східної Європи».

Форма проведення іспиту - тести

Під час складання тестів абітурієнти мають продемонструвати фахові знання з предметної галузі історії та археології, здатність робити теоретичні висновки та узагальнення на основі опрацьованих джерел та історіографії, вміння використовувати фундаментальні знання з археології, всесвітньої історії та історії України зокрема.

Вступне випробування за наступною програмою укладатиметься з 50 тестових завдань закритого типу із вибором однієї правильної відповіді. До кожного із завдань буде запропоновано 4 альтернативних відповіді. За правильне виконання одного тестового завдання можна отримати 2 бали. Мінімальна кількість тестових балів, яку необхідно отримати для участі у конкурсному відборі – 12. Максимальна кількість – 100.

ЗМІСТ ПРОГРАМИ

ТЕМАТИЧНИЙ БЛОК: АРХЕОЛОГІЯ

Визначте особливості залюднення території сучасної України у контексті

залюднення Європи.

„Довга” та „коротка” хронологія заселення Європи. Опорні пам'ятки раннього палеоліту України. Історія вивчення та сучасний стан проблеми заселення території України. Найдавніші сліди людей на теренах України. Матеріальна та духовна культура часів ранньої праобщини.

Матеріальна та духовна культура неандертальців Європи. Місце неандертальців Криму у визначенні відмітних рис культури палеоантропів. «Неандертальська проблема».

Неандертальці як альтернативне людство. Їх спосіб життя та технічно-культурні системи. Неандертальські поховання. Неандертальські старожитності Криму та їх роль у вивченні антропології та соціальності неандертальців. Мистецтво неандертальців Європи. Проблема походження сучасного людського суспільства у світлі дослідження культури неандертальців.

Особливості культури первісних мисливців на бізона на території сучасної України. Визначте актуальні проблеми збереження пов'язаних з цим населенням археологічних пам'яток

Історія виявлення та дослідження археологічних пам'яток мисливців на бізона на території сучасної України. Специфіка локалізації стоянок мисливців на бізона та їх річного господарського циклу. Особливості культури життєзабезпечення та духовної культури мисливців на бізона.

Специфіка актуалізації культурної спадщини мисливців на мамонта Центральної та Східної Європи

Історія виявлення та дослідження археологічних пам'яток мисливців на мамонта у Центральній та Східній Європі. Особливості систем розселення, господарства та побуту мисливців на мамонта. Архітектура та духовна культура цього населення. «Палеолітичні Венери» та їх роль у дослідженні гендерної структури раньопервісного суспільства. Особливості музеефікації стоянок мисливців на мамонта на території сучасної України.

Охарактеризуйте особливості відповіді первісного населення Північного Причорномор'я на глобальні зміни клімату на рубежі плейстоцену та голоцену. Дані яких наук, окрім історичних, необхідно вивчити для повної відповіді на питання?

Завершення льодовикового періоду та початок сучасної геологічної доби на Півдні Європи. Сценарії змін басейну Чорного моря на рубежі плейстоцену та голоцену. Теорія «Чорноморської катастрофи» та її роль у формуванні пріоритетів сучасного етапу розвитку первісної археології. «Затоплена первісність» та специфіка її дослідження. Форми культурної адаптації мисливців та збирачів до глобальних змін клімату на рубежі плейстоцену та голоцену: культурні трансформації та міграції.

Моделі неолітизації території України та її відображення в археологічних матеріалах. Опишіть методологічні підходи до вивчення цієї проблеми.

Поняття неолітизації. Хронологічний вимір процесу неолітизації. „Неолітичний паунок”. Міграціоністи та автохтоністи у дискусії про неолітизацію України. Генетичні свідчення неолітизації Європи. Матеріальна та духовна культура часів пізньопервісної громади на території України. „Автохтонна” модель неолітизації. „Східні” моделі неолітизації України (В.М. Даниленко, Н.С. Котова). „Балканська” модель неолітизації України (В.С. Тітов, В.А. Шнірельман, Л. Залізняк). „Морська” модель (Д.Л. Гаскевич).

Найдавніші цивілізації та ранні політичні утворення на території України.

Запропонуйте ідеї щодо викладання матеріалу про виникнення цивілізацій на території України в закладах середньої освіти, популяризації цих знань.

Характерні риси епохи політогенезу. Проблема Трипільської цивілізації. Протоміста та трипільські поселення-гіганти. Теорії виникнення держави та політичні утворення доби бронзи на території України. Шляхи формування державності раннього залізного віку на теренах України. Перші чіфдоми на території України. Перший суспільний поділ праці та його археологічні свідчення на території України. Виділення професійного скотарства в енеоліті України. „Курганні” культури степів Причорномор'я. Ямна культура. Металургія. Майнове розшарування носіїв ямної та катакомбної культурно-історичних спільнот. Індоевропейська проблема та етнічні процеси в добу бронзи на території України.

Кочові народи та кочові цивілізації на території сучасної України у I тис. до н.е. – I тис. н.е. Запропонуйте ідеї щодо викладання цього матеріалу в закладах середньої освіти, популяризації цих знань.

Ранні кочовики Євразії та походження киммерійців. Особливості синтезу даних археології та письмових джерел у дослідженні кочових народів Степової України. Історія дослідження скіфів та сарматів Північного Причорномор'я «Скіфська доба» у Північному Причорномор'ї. Скіфська тріада. Особливості взаємодії скіфів з іншопольтурним населенням регіону. Вплив кочових цивілізацій на античні поліси Північного Причорномор'я. Пізні скіфи. Сармати Північного Причорномор'я в системі цивілізацій рубежу I тис. до н.е. – I тис. н.е. Етногенетичні та політичні процеси в період Великого переселення народів

Античні поліси Північного Причорномор'я та їх місце в системі охорони культурної спадщини України. Запропонуйте ідеї щодо викладання цього матеріалу в закладах середньої освіти, популяризації цих знань

Велика грецька колонізація берегів Понту Евксинського. Острів Левке (Зміїний) в системі античних археологічних старожитностей Північного Причорномор'я. Варвари та елліни. Античні міста Північного Причорномор'я та Криму. Сільські поселення (хори) грецьких міст-держав Північного Причорномор'я. Римський період історії античних держав Північного Причорномор'я.

Теорії походження слов'ян за письмовими джерелами та даними археології.

Три основні напрямки у пошуках джерел ранньослов'янської культури станом на початок XXI ст.: Краківська - Петербурзька, Московська, Київська школи. Краківська - Петербурзька школа (Й. Вернер, К. Годловський, М.Б. Щукін, Д.О. Мачинський та ін.): порівняльний аналіз соціально-економічної моделі слов'янського суспільства середньовіччя і суспільств Європи римського часу, пошук прабатьківщини слов'ян на території Верхнього Подніпров'я, Подесення та Білорусі - у різних культурах в різних дослідників. Московська школа (І.П. Русанова, В.В. Седов та ін.): типологічно-«горщикова» концепція, пшеворська гіпотеза прабатьківщини. Київська школа (В.Д. Баран, Д.Н. Козак, Р.В. Терпиловський, Б.В. Магомедов та ін.): зсув центрів праслов'янського етногенезу - з території сучасної Польщі (до- та ранньолатенський час) на терени сучасної України (зарубинецька культура, східний пшевор).

Складення археологічного виразу матеріальної культури ранніх слов'ян епохи «великого розселення»: генеза празької, пенківської, колочинської, дзедзицької культур, культури Іпотешть-Киндешть-Чурел.

Вихід слов'ян на історичну арену. Перші письмові згадки про слов'ян. Венедська проблема. Теорії етногенезу слов'ян.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Абашина Н.С., Козак Д.Н. та ін. Давні слов'яни. Археологія та історія. Навчальний посібник. К.: «Стародавній Світ», 2012. 366 с.

2. Баукова А.Ю. Антична археологія : навч. посібник. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2014. 345 с.
3. Гершкович, Я. П., Гречко, Д. С. (ред.). Археологія України за роки Незалежності. Київ: ІА НАН України, 2022. 448 с.
4. Сегеда С. Антропологія: Навч. посібник. К.: Либідь, 2001.
5. Ситник О. Культурна антропологія: походження людини і суспільства : навч. посібник. – Львів, 2012
6. Залізняка Л.Л. Стародавня історія України. К.: Темпора, 2012. 542 с.
7. Кротова О.О. Пізньопалеолітичні мисливці азово-чорноморських степів. Київ: Видавець Філюк О. В., 2013. 420 с.
8. Ногін Є.В. Неоліт Північно-Східної України. Київ: Видавець Олег Філюк, 2016. 580 с.
9. Одрін О. Екологія господарства античних держав Північного Причорномор'я. Київ: Інститут історії України НАНУ, 2014. 312 с.
10. Скакальська І. Археологія : навч.-метод. посібник. Київ : КНТ, 2019. 137 с.
11. Скирда В. В., Шрамко Б.А. Історія первісного суспільства : підручник. Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2018. 172 с.
12. Станко В.Н., Гладких М.І., Сегеда С.П. Історія первісного суспільства. К., 1999.
13. Степанчук В.М., Матвіїшина Ж.М., Рижов С.М., Кармазиненко С.П. Давня людина. Палеогеографія та археологія. Київ: Наукова думка, 2013. 208 с.
14. Chapman John. Forging Identities in the prehistory of Old Europe: Dividuals, individuals and communities, 7000-3000 BC. Sidestone Press, 2020. 452 p.
15. Kadurin, S., Yanko-Hombach, V., Smyntyna, O. The Ukraine: In search of submerged Late Palaeolithic sites on the North-Western Black Sea shelf. *The Archaeology of Europe's Drowned Landscapes. Coastal Research Library*, vol 35. Springer, Cham. 2020. P. 413-428. https://doi.org/10.1007/978-3-030-37367-2_21
16. Milisauskas Sarunas (Ed.). European Prehistory: A Survey. 2nd Edition. Springer, 2011. 510 p.

ТЕМАТИЧНИЙ БЛОК: ІСТОРІЯ УКРАЇНИ

ТЕОРЕТИЧНІ ПРОБЛЕМИ ВИВЧЕННЯ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ

Надайте варіанти визначення предмету загальної історії України, проілюструйте вплив на формулювання предмету сучасних головних історіографічних парадигм.

Залежність визначення предмету історії України/його аспектів від історіографічних парадигм загальної історії України. Причини змін головних історіографічних парадигм, головні чинники. Територіальна або часо-просторова, національна, цивілізаційна, антропоцентрична, мультиетнічна (поліетнічна), мультирегіональна, фронтрна, транснаціональна, структурна, нелінійна парадигми, «нова просторова історія». Особливості сучасного використання поняття «поліперспективна» історія в практиці Європейського Союзу.

Визначте причини та зміст наукової дискусії навколо підходів до створення загальної історії України наприкінці ХХ ст.

Передумови виникнення дискусії: історіографічні (зокрема, намагання включити історію України в більш широкий міжнародний контекст), вплив постмодерну, національно-політичні (розвиток українського національного руху в період перебудови і процеси націо- і державотворення у незалежній Україні, вплив традиційного в Україні з доби модерну ставлення до історичної науки як важливого чинника згаданих процесів). Характеристика ставлення до проблеми з боку С. Білокопя, О. Пріцака, М. фон Гагена, В. Сарбея та ін.

Вкажіть на особливості та варіанти періодизації історії України в залежності від існуючих світовими та національних парадигм щодо періодизації історичного процесу.

Дискусія навколо питання стосовно періодизації історії України. Еволюція теорії та практики періодизації історії України у XIX-XX ст. І.Лисяк-Рудницький стосовно періодизації історії України. Сучасна термінологія у сфері періодизації історії України. Критерії періодизації. Періодизація курсу «Історія України». Коротка характеристика окремих періодів.

Окресліть внесок М. С. Грушевського в історіографію загальної історії України, поясніть, яку роль історик зіграв в утвердження модерної національної історіографічної парадигми.

Головні праці М. С. Грушевського та оформлення національної парадигми історії України в його «Історії України-Русі» та статті «Звичайна схема руської історії й справа раціонального укладу історії східного слов'янства». Особливості наукового підходу історика, головні складові національної парадигми, особливості періодизації історії України. Наукове та суспільно-політичне значення національної парадигми М. С. Грушевського, вплив на подальший розвиток української історіографії.

Надайте характеристику умовам та результатам вивчення історії України в Одеському державному та Одеському національному університеті імені І. І. Мечникова у другій половині XX – на початку XXI ст.

Історія спеціалізованої кафедри для вивчення історії України (з еволюцією інституційного характеру та назви) у другій половині XX – на початку XXI ст. Очільники кафедри. Суспільно-політичні умови здійснення наукових досліджень. П. Воробей між вивченням історії України та владою. Головні наукові здобутки другої половини XX ст. А. Д. Бачинський. Сучасні напрямки досліджень історії України дослідниками ОНУ імені І. І. Мечникова. Приклади результатів наукової діяльності.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Войтович Л. Середні віки в Україні: хронологія, проблеми періодизації. Український історичний журнал. 2003. № 4. С. 134-139.
2. Галенко О. Про концептуальні та практичні підходи до створення наративу історії України в рамках часо-просторової або територіальної парадигми. Регіональна історія України. Збірник наукових статей. Випуск 6. Київ, 2012. С. 23-34. URL: http://history.org.ua/JournALL/regions/regions_2012_6/3.pdf
3. Грушевський М. Звичайна схема руської історії й справа раціонального укладу історії східного слов'янства. Твори : у 50 т. Львів : Вид-во "Світ", 2002. Т. 1. С. 75–82.
4. Історична україністика в Одеському університеті : визначні віхи, персонажі, доробок : матеріали конференції V історіографічні читання (історичний факультет ОНУ ім. І. І. Мечникова, 31 травня 2012 року / відп. ред. Хмарський В. М. ; науковий ред. Музичко О. Є. Одеса, 2013. 246 с.
5. Кульчицький С. Періодизація вітчизняної історії у працях Інституту історії НАНУ. Український історичний журнал. 2011. № 3. С. 161-173. URL: <http://history.org.ua/JournALL/journal/2011/3/11.pdf>
6. Новікова Л.В. Вступ до вивчення курсу «Історія України» : метод. посібник. Одеса : ОНУ, 2019. 60 с. URL: <http://dspace.onu.edu.ua:8080/handle/123456789/25333>
7. Одеський національний університет імені І. І. Мечникова : історія та сучасність (1865–2015) / кол. авт. ; гол. ред. І. М. Коваль ; Одеський нац. ун-т імені І. І. Мечникова. Одеса : ОНУ, 2015. 964 с. 17.

8. Потульницький В. Схеми періодизації історії України в українській історіографії 19—20 ст.: проблеми теорії та методології. Спеціальні історичні дисципліни: питання теорії та методики. Київ, 2000. Т. 5. Ч. 2. С. 434–461.

9. Хмарський В. М. Кафедра історії України Одеського університету : чому і як її було відновлено у середині 50-х рр. ХХ ст. Записки історичного факультету / Одеський національний університет імені І. І. Мечникова. 2008. Вип. 19. С. 246-259.

СЕРЕДНЬОВІЧНА ІСТОРІЯ УКРАЇНИ

Історія України другої половини IX – першій половині XIV ст.

Охарактеризуйте основні етапи політичної та суспільної історії Русі-України (IX – XII ст.).

Передумови виникнення держави Русь-Україна. Дискусії навколо виникнення держави в історіографії. Охарактеризуйте історіографічні терміни та назви, їхню появу та трансформацію: Русь, Південно-Західна Русь, Київська Русь, Київська держава, Давньоруська держава, Королівство Русь тощо). Характеристика хронологічних рамок і основних періодів історії Русі IX - XII ст. Формування території. Оформлення апарата влади та ідеологічні основи її існування. Проблема політичного устрою держави в історіографії. Централізація і відцентровані тенденції у розвитку держави (XI - третина XII ст.). Система спадковості влади.

Основні закономірності й особливості міжнародних стосунків в історії Русі. Русь-Україна і європейський світ. Східний напрямок міжнародної діяльності держави.

Визначте особливості християнізації Русі-України.

Етапи розвитку язичництва і проникнення християнства на території Русі-України. Перші проповідники християнства. Аскольдове хрещення. Перший антихристиянський терор (кінець IX ст.). Толерантна християнізація першої половини X ст. Другий антихристиянський терор. «Вибір віри» і хрещення Володимира I. Впровадження християнства як державної релігії. Наслідки християнізації.

Висвітліть особливості соціально-економічного розвитку середньовічної Русі-України.

Проблема існування феодалізму в Русі-Україні. Дофеодальні тенденції розвитку економіки. Складання феодальної системи економіки. Власність та володіння землею. Умовне та спадкове землеволодіння. Складання «отчини». Натуральне господарство.

Сільське господарство. Ремесло. Внутрішня та зовнішня торгівля. Міста й села Русі.

Соціальна структура населення. Відображення соціальної структури суспільства і розвитку економічних відносин у збірнику “Руська Правда”.

Дайте характеристику основним тенденціям розвитку політичних структур на території Наддніпрянської України у XII – 40-х роках XIII ст.

Поняття феодальної роздробленості, її основні складові. Загальні риси та особливості розвитку князівств Середнього Подніпров'я: Київське, Чернігівське та Переяславське князівства. Складання династичних гілок. Взаємини та система спадковості влади. Територіальні трансформації. Основні тенденції внутрішньо політичного, соціально-економічного розвитку. Взаємини з іншими князівствами Рюриковичів та іншими сусідніми державами.

Початок включення Наддніпрянських земель до складу іноземних держав у першій половині XIV ст. Крим та Північне Причорномор'я.

Проаналізуйте проблеми політичного та соціально-економічного розвитку Руське королівство.

Руське королівство: Волинське, Галицьке князівства й їхнє об'єднання. Роль особистостей в історії королівства: Ярослав Осмомисл, Роман Мстиславович, Данило Романович, Лев Данилович та інші. Відносини Руського королівства з князівствами Наддніпрянської України, князівствами Північно-Східної Русі та європейськими державами. Данило Галицький у боротьбі за спадщину і незалежність. Державний устрій князівства за нащадків Данила Галицького. Останні князі Руського королівства і боротьба за незалежність в першій половині XIV ст. Геополітична ситуація в українських землях.

Порівняйте взаємини кочових союзів та держав з Руссю-Україною протягом раннього середньовіччя.

Кочовики в історії України княжої доби. Поява і взаємини з першими тюркомовними союзами племен: печеніги. Поява половців: особливості їх суспільного устрою, характер відносин з Руссю-Україною.

Русь-Україна і поява Золотої Орди. Перші зіткнення з ординцями. Походи хана Батия. Особливості Ординського панування. Боротьба проти ординців. Наслідки ординського панування.

Доведіть самотність та впливи на розвиток освіти та культури Русі-Україні (IX - перша половина XIV ст.).

Основні напрями розвитку культури Русі-Україні (IX – перша половина XIV ст.). Візантійські та західноєвропейські впливи. Вплив християнства на освіту та культуру Русі-України. Розвиток літописання: «Повість минулих літ», Київський літопис. Галицько-Волинський літопис. Інші літературні пам'ятки. Усна народна творчість. Билини: особливості відображення реального життя Русі.

Наукові знання. Поява бібліотек. Освіта. Роль керівників держави у розвитку культури. Особливості розвитку архітектури. Світська та релігійна архітектура. Стратегічні споруди. Музика. Образотворче мистецтво. Характер зображень в православних храмах.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Брайчевський М. Вибране. Київ : Вид-во ім. Олени Теліги, 2009. Т. 1. 720 с.; Т. 2. 816 с.
2. Войтович Л. Княжа доба на Русі (837-1492). Т. 1 : Становлення імперії Русь (837–1054). Львів : Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2021. 590 с.
3. Войтович Л. Феодалізм в українських землях: проблеми існування та періодизації. *Наукові зошити історичного факультету Львівського університету*: зб. наук. пр. Львів, 2008. Вип. 9. С. 30-40.
4. Галичина та Волинь в добу середньовіччя. До 800-річчя з дня народження Данила Галицького. Львів, 2001. 252 с.
5. Дашкевич Я. Постаті. Нариси про діячів історії, політики, культури. Львів : Піраміда, 2016. 924 с.
6. Етнічна історія Давньої України / П. П. Толочко (кер. авт. кол.), Д. Н. Козак, О. П. Моця, В. Ю. Мурзін, В. В. Отрощенко, С. П. Сегеда. НАН України. Інститут археології. Київ, 2000. 280 с.
7. Єльніков М. Золоординські часи на українських землях. Київ, 2008. 176 с.
8. Коваленко В. Політичне становище південно-руських земель в XII-XIII ст. *Україна в Центрально-Східній Європі (з найдавніших часів до XVIII ст.)*. Вип. 2. Київ, 2002. С. 77-101.
9. Котляр М. Ф. До проблеми настання феодальних відносин у східнослов'янському світі. *Український історичний журнал*. 2013. № 6. С. 58-71. URL: http://resource.history.org.ua/publ/journal_2013_6_58
10. Котляр М. Ф. Соціальна структура давньоруського суспільства. *Український історичний журнал*. 2015. № 6. С. 13-28. URL: http://resource.history.org.ua/publ/UIJ_2015_6_4
11. Моця О. Етнополітичні процеси слов'ян Східної Європи на етапі державотворення. *Україна в Центрально-Східній Європі (з найдавніших часів до XVIII ст.)*. Вип. 2. Київ, 2002. С. 9-13.
12. Федака С. Д. Політична історія України-Русі доби трансформації імперії Рюриковичів (XII ст.). *Ужгород* : Вид-во В. Падяка, 2000. 340 с.

13. Черкас Б. Західні володіння Улусу Джучи: політична історія, територіально-адміністративний устрій, економіка, міста. (XIII–XIV ст.) / Відп. ред. В. А. Смолій. НАН України. Інститут історії України. Київ: Інститут історії України, 2014. 387 с.

Історія України другої половини XIV – першої половини XVII ст.

Висвітліть особливості включення українських земель до складу іноземних держав у XIV – XV ст.

Боротьба Польського королівства, Великого князівства Литовського та Угорщини за «руську спадщину». Битва на Синіх Водах 1362 р. «Оксамитове приєднання». Включення Київщини, Переяславщини, Чернігівщини та Поділля до складу Великого князівства Литовського. Експансія Угорщини на західноукраїнські землі. Формування Молдавського князівства: включення до його складу Північної Буковини та майбутнього Буджака. Включення Дністро-Дунайського межиріччя та Криму до складу Османської імперії та Кримського ханства.

Визначте основні риси становища українських земель в контексті внутрішньополітичних змін та міжнародної ситуації кінця XIV – першої половині XVI ст.

Зміст та хронологія визначення «Ми не рушимо старини та не вводимо новини». Великий князь Литовський Вітовт, його політика щодо українських князівств, південний напрямок політики. «Свидригайлові війни». Київське удільне князівство у 1440-1470-х роках. Литовсько - московські війни кінця XV- початку XVI ст. Поява Великого князівства Руського. Українська еліта в Польському королівстві та Великому князівстві Литовського: можливості та діяльність. Право в українських землях середині XIV – першої чверті XVI ст. Литовські Статути: редакції, особливості правових норм, рецепція староукраїнського права.

Порівняйте вплив польсько-литовських уній XIV – XVI ст. та їх наслідки для українських земель.

Кревська унія: передумови та причини укладання, особливості унії, історичні наслідки. Кревська, Віленська, Городельська унії: передумови та причини укладання, історичні наслідки для українських земель. Реформи у Великому князівстві Литовському у 1560-х роках. Процес укладання Люблінської унії: сеймова боротьба, боротьба за українські інтереси. Наслідки Люблінської унії для політичного та соціально-економічного життя в українських землях. Поява «третього народу» в Речі Посполитій «двох народів». Завершення формування українського народу.

Визначте основні риси політичного устрою Кримського ханства в XV – першій половині XVII ст. та його вплив на розвиток українських земель.

Геополітична ситуація на Кримському півострові у XIV-першій половині другій половині XV ст.: князівство Феодоро, торгові факторії Генуї, Кримська орда. Передумови, причини та боротьба за виникнення Кримського ханства у середині XV ст. Велике князівство Литовське та боротьба за створення Кримського ханства. Формування династії Гіреїв. Адміністративні та управлінські особливості. Релігійна ситуація в Кримському ханстві. Взаємини Кримського ханства та Османської імперії в другій половині XV ст. Експансія Османської імперії у межиріччя Дністра та Дунаю. Створення османської системи адміністрування в Криму та Буджаці.

Проаналізуйте основні тенденції в еволюції соціальних станів в українських землях другій половині XIV – першій половині XVII ст.

Розвиток соціально-економічних відносин в Україні у другій половині XVI - першій половині XVII ст. Соціальний склад населення. Формування шляхетського стану та його еволюція. Права та привілеї шляхти. Становище селянства: похожі та непохожі. Склад населення міст. Особливості соціальної топографії міст. Роль Магдебурзьке право. Етнічні зміни в населенні. Соціальні зміни – старі та нові стани. Литовських Статутів у правовій регламентації соціально-економічних питань.

Висвітліть особливості економічного розвитку українських земель в другій половині XIV – першій половині XVII ст.

Вплив відкриття Нового світу на економічне становище в українських землях. «Революція цін», грошовий обіг. Реформа “Устава на волоки” 1557 р.: особливості впровадження в українських землях та наслідки. Фільваркова система господарювання. Друге видання кріпацтва. Особливості торгівлі та ярмарок в містах. «Право складу». Колонізація півдня: шляхетська, королівська, селянська, козацька. Поява чумацтва та його економічні наслідки.

Визначте передумови та причини виникнення українського козацтва, еволюцію його соціального становища та ідеології (кінець XV – початок XVII ст.)

Дике поле, Великий Луг та «уходництво». Теорії «Великого кордону» та виникнення українського козацтва. Термін «козак» та його інтерпретації. Проблема виникнення Запорозької Січі: територіальна та хронологічна. Управління та устрій в Вольностях Війська Запорозького. Реєстрове козацтво. Козацькі війни кінця XVI ст. Поняття «суспільне благо» та «лицарський хліб» в ідеології козацтва. Початок доби «героїчних походів українського козацтва».

Охарактеризуйте військово-політичну діяльність українського козацтва в системі внутрішнього політичних та міжнародних процесів в першій половині XVII ст.

Військово-політична діяльність гетьмана П. Конашевича Сагайдачного. Козацький флот та його перемоги. Хотинська війна. Роль козацтва відбитті експансії Османської держави на землі Речі Посполитої. Козацькі війни в 1620-1630-х роках. Боротьба за козацькі привілеї та православну віру. Роль козацьких війн в соціальному житті українського суспільства. Українське козацтво у міжнародних відносинах XVI – середини XVII ст. : союзи, наймання, участь у міжнародних конфліктах та війнах.

Висвітліть особливості релігійної ситуації в Україні в контексті процесів Реформації та Контрреформації в другій половині XIV – першій половині XVII ст.

Православ'я та католицизм в XVI ст.: витоки конфлікту. Протестанські вчення. Реформація та контрреформація в Україні: загальні тенденції та особливості. Братства їх роль житті України в XVI – першій половині XVII ст. “Берестейська унія” 1596 р. : причини, дійові особи, наслідки та історичне значення. Уніатська та православна церкви наприкінці XVI – в першій половині XVII ст. Визнання королем Речі Посполитої у 1632 р. двох церков - греко-католицької та православної. Митрополити: І.Потій, І.Борецький. П.Могила.

Охарактеризуйте організацію освітнього процесу в українських землях. Острозька академія та Києво-братський колегіум.

Становище з освітою в українських землях другій половині XIV – першій половині XVII ст. Поява єзуїтських колегіумів. Діяльність В.К.Острозького в сфері освіти. Острозька академія: освітній процес, викладачі, видатні випускники. Основні причини

появи Києво-братського колегіуму. Процес навчання та основні предмети. Викладачі та видатні випускники. Роль Острозької академії та Києво-Могилянського колегіуму в освітніх процесах Центральної та Східної Європи.

Висвітліть основні напрями розвитку науки та культури України в кінці XIV – першій половині XVII ст.

Успадкування традицій періоду Київської Русі. Пізньосередньовічна європеїзація західноукраїнської культури. «Галицький Ренесанс» в архітектурі, літературі, науці. Нові Ренесансні впливи. Орієнтація культури України на західноєвропейську цивілізацію. Юрій Котермак (Дрогобич). Початок книгодрукування в Україні: Шваймпольт Фіоль, Михайло Слезка, Іван Федоров (Федорович). Початкова та середня освіта. Початок релігійного друку. Рукописні та друковані пам'ятки старослов'янського письменства. Розвиток філософії та літератури. Українські народні думи. Полемічна література. Вчені полемісти. Гравюра та монументальний живопис. Розвиток архітектури. Розвиток музики та театру. Вертеп. Освіта та культура в Кримському ханстві.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Горобець В. Русь «після Русі». Між короною і булавою. Українські землі від королівства Русі до Війська Запорозького. Харків, 2016. 352 с.
2. Однороженко О. Українська (руська) еліта доби Середньовіччя і раннього Модерну: структура та влада. Київ: Темпора, 2011. 421 с.
3. «Прикладом своїх предків...». Історія парламентаризму на українських землях у 1386–1648 роках: Польське королівство та Річ Посполита / В. Михайловський, О. Вінниченко, І. Тесленко, П. Кулаковський. Київ, 2018. Т.1. 384 с.
4. Чухліб Т. Поширення назви "Україна" в офіційному дискурсі Речі Посполитої як один із наслідків Люблінської унії 1569 р. *Український історичний журнал*. 2019. №4. С.4 - 24.
5. Войтович Л. Князівські династії Східної Європи (кінець IX - початок XVI ст.). Склад, суспільна і політична роль: іст.-генеал. дослідж. Львів, 2002. 649 с.
6. Галенко О. Північне Причорномор'я у складі степових імперій. *Економічна історія України : Історико-економічне дослідження*. В двох томах / Відп. ред. В.А. Смолій; Кер. авт. кол. С.В. Кульчицький. Київ: Ніка-Центр, 2011. Т. 1. С. 154-160.
7. Людина, суспільство, влада в давній та ранньомодерній Україні : контексти історичної презентації. Київ : Інститут історії України, НАН, 2020. 615 с.
8. Соціально-економічні трансформації в Україні та Білорусі в XVI-XVIII ст.: фактор реформ / Голов. ред. В.Смолій. К. : Ін-т історії України НАНУ, 2016. 230 с.
9. Україна: литовська доба 1320-1569. Київ: "Балтія-Друк", 2007. 176 с.
10. Українське козацтво. Золоті сторінки історії / О. А. Бачинська, Т. В. Чухліб, В. О. Щербак. Київ : Кристал Бук, 2015. 398 с.

ІСТОРІЯ УКРАЇНИ В НОВИЙ ЧАС **Історія України середини XVII – XVIII ст.**

Визначте проблему періодизації та охарактеризуйте періоди Національно-визвольна війни середини XVII ст. в Україні.

Проблема визначення періодів та закінчення Національно-визвольної війни в історіографії. Початок повстання. Перемоги під Жовтими водами та Корсунем. Розгортання повстання навесні - влітку 1648 р. Розгортання повстання у війну, а війни - у національну революцію. Битва під Пилявцями. Похід Б. Хмельницького в Галичину 1648 р. Переговори між козацькими та польськими урядовцями восени 1648 - навесні 1649 рр. Еволюція політики Б.Хмельницького та його вимог до Польщі. Воєнні дії 1649 р.: битва

під Лоевом, облога Збаража, Зборівська битва. Укладення та зміст Зборівського договору. Поразка під Берестечком та становище України за Білоцерківським договором 1651 р. Молдавська політика Б.Хмельницького. Українсько-польське протистояння: битви під Батогом та Жванцем. Переяславська угода 1654 р. Воєнні дії українських та російських військ проти Польщі у 1654-1655 рр. Охматівська битва. Загострення суперечок між Московською державою та державою Б.Хмельницького у 1654 - 1657 рр. Віленське перемир'я. Воєнні дії 1657 р.

Охарактеризуйте державотворчі та соціально-економічні процеси в Україні під час Національно-визвольної війни XVII ст.

Формування української держави в ході Національно-визвольної війни Б.Хмельницького. Формування структури органів влади козацької держави. Внутрішня політика Б.Хмельницького. Дипломатія Б. Хмельницького. Ідея українсько-турецького союзу. Причини та передумови українсько-московського союзу. Переяславська рада 1654 р. «Березневі статті» Б.Хмельницького: укладення, зміст, значіння та оцінки в історіографії. Наслідки Переяславської угоди 1654 р. для зовнішньополітичного становища гетьманської держави. Спроби українсько-шведського союзу за часів Б. Хмельницького. Українсько-трансильванський союз. Спроби Б.Хмельницького зробити гетьманство спадковим. Соціально-економічні та політичні наслідки Визвольної війни. Вплив Національно-визвольної війни на політичне розташування сил в Центральній та Східній Європі. Соціально-економічні та політичні зрушення в Україні внаслідок Національно-визвольної війни.

Порівняйте вектори політичних військово-орієнтирів гетьманів України наприкінці 50-х - у 80-ті рр. XVII ст.

Проблема початку періоду «Руїни» в історіографії. Головні засади внутрішньої та зовнішньої політики гетьмана Івана Виговського на початку його правління. Гадяцький договір 1658 р.: зміст і значіння. Російсько-українська війна 1659 р. Конотопська битва. Місце Івана Виговського українській історії. Друге гетьманування Юрія Хмельницького. «Чорна рада» 1663 р. Політика гетьмана Івана Брюховецького. Зміст Московського договору 1665 р. та його наслідки. Гетьман Правобережної України Павло Тетеря. Головні засади внутрішньої та зовнішньої політики гетьмана Петра Дорошенка. Андрусівське перемир'я 1667 р. та його наслідки. Бучацький договір 1772 р. Становище Лівобережної України за Глухівськими статтями. Політика І. Самойловича. Причини зречення гетьмана П. Дорошенка. Завершення Української національної революції та її наслідки. Третє «гетьманування» Юрія Хмельницького. Чигиринські походи та Бахчисарайське перемир'я 1681 р. «Вічний мир» 1686 р. та його наслідки. Завершення періоду «Руїни» та його наслідки.

Проаналізуйте становище Лівобережної України наприкінці XVII – на початку XVIII ст. і гетьманування І. Мазепи.

Становище Лівобережної України за Коломацькими статтями 1786 р. Соціальна та економічна політика І.Мазепи. Політика І.Мазепи у галузі освіти та культури. Український фактор у російсько-турецькому протистоянні за Чорноморсько-азовське узбережжя (союз Петрика Іваненко з Кримом, участь українців у азовських та дніпровських походах та ін.) Константинопольський мир 1700 р. Північна війна та Україна. Стратегічні плани Росії та інтереси Гетьманщини. Участь козацьких загонів у військових операціях. Воєнні дії українських козаків та російських військ на теренах Речі Посполитої у 1704 -1707 рр. Економічні та людські втрати Гетьманщини та Слобожанщини. Конфлікт І.Мазепи і С.Палія. Українко-шведський союз: причини переходу І.Мазепи на бік Карла XII. Доля Запорозької Січі. Доля І.Мазепи після Полтавської катастрофи. Оцінки І.Мазепи в історіографії.

Охарактеризуйте основні тенденції політичної історії Гетьманщини та Слобожанщини у XVIII ст. Етапи ліквідації політичної автономії.

Обмеження української автономії за часів гетьмана І.Скоропадського. Гетьманщина під керівництвом першої Малоросійської колегії. Наказний гетьман Павло Полуботок. Економічна політика царизму щодо України у 1710 - 1720 -х рр. Гетьманство Данила Апостола - «реанімація» української автономії. Україна під управлінням «Правління гетьманського уряду». Російсько-турецька війна 1735 - 1739 рр. та Україна. Обставини приходу до влади гетьмана К. Розумовського. Правління К. Розумовського - «золота осінь» української автономії. Реформи та нездійснені проекти К. Розумовського. Катерина II і усунення К. Розумовського. Друга малоросійська колегія. Настанови П. Румянцеву та його політика. Українські депутати «Катериненської комісії» 1767 - 1768 рр. Ліквідація автономії Слобожанщини. Скасування полкового устрою Гетьманщини. Зміни правового та соціально становища окремих верст українського населення Гетьманщини та Слобожанщини. Ліквідація автономії Гетьманщини та позиція місцевої козацької старшини.

Висвітліть особливості існування Запорозької Січі у XVIII ст., причини та наслідки приєднання Північного Причорномор'я до Російської імперії.

Запорозька Січ у 1710-х - 1740-х рр. Доля запорожців під «татарською протекцією»: Кам'янецька та Олешківська Січі. Причини та обставини заснування Нової Січі на р. Підпільній. Устрій та управління Запоріжжя періоду Нової Січі. Господарське освоєння краю. Політика останнього кошового отамана П. Калнишевського. Проблема запорозько-гайдамацьких взаємин. Запорожці у російсько-турецькій війні 1768 - 1774 рр. Причини ліквідації Січі. Колишні запорожці під «турецькою протекцією». Запорожці та Чорноморське козацьке військо. Значення російсько-турецьких воєн у процесі приєднання Північного Причорномор'я до Російської імперії. Наслідки цього процесу.

Визначте основні напрямки соціально-економічного і політичного розвитку Західної і Правобережної України у XVIII ст.

Соціально-економічне становище Правобережжя та Західної України. Повстання С. Палія. Козацькі полки на правобережній Україні 1704 -1711 рр. Умови обрання П.Орлика гетьманом та укладення «Бендерської конституції». Зміст Конституції П.Орлика: кордони та політичний устрій України, демократичні принципи управління та ін. Воєнні дії 1710 - 1711 рр. Прутський мир та його значіння для України. Діяльність гетьмана П.Орлика та інших «мазепинців» у вигнанні. «Вивід прав України». Причини, виникнення та характеристика гайдамацького руху. Етапи гайдамацького руху. Передумови та хід «Коліївщини». Придушення повстання та його наслідки. Опришківський рух у ХУІІІ ст. О.Довбуш. Розподіли Речі Посполитої 1772, 1793 та 1795 рр. і доля українських земель.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Горобець В. Зірки та терени Козацької революції: історія звитяг і поразок. Харків, 2017. 479 с.
2. Гуржій О. Західна Європа та Гетьманщина в середині XVII-XVIII ст.: соціально-економічні аналогії, закономірності, специфіка. К.: Інститут історії України, 2021. 128 с.
3. Історія Української держави: Гетьманат ранньомодерної доби / Відп. ред. В. Смолій. НАН України. Інститут історії України. Київ: Арій, 2018. 720 с.
4. Смолій В., Степанков В. Ідея протекторства в геополітичній доктрині Богдана Хмельницького та переяславський проект 1654 року: Тематичні нариси. Київ: Інститут історії України, 2023. 144 с.
5. Смолій В., Степанков В. Феномен Української національної революції XVII ст.: компаративні та евристичні проєкції. Київ: Інститут історії України, 2019. 374 с. URL: <http://surl.li/rmhur> (дата звернення: 01.08.2023).

6. Смолій В., Степанков В., Горобець В., Чухліб Т. Дипломатія Українського Гетьманату в міжнародних політичних комбінаціях раннього нового часу. Київ: Інститут історії України, 2022. 512 с. URL: <http://surl.li/rmhux> (дата звернення: 01.08.2023).

7. Соціополітичний простір ранньомодерної України: Історичні нариси. Київ: Інститут історії України, 2018. 622 с. URL: <http://surl.li/rmhvh> (дата звернення: 01.08.2023).

8. Чухліб Т. Козацька Україна на міжнародній арені. Київ, 2023. 352 с.

Історія України XIX – початку XX ст.

Дайте характеристику основним методологічним підходам до вивчення історії України нового часу XIX – початку XIX ст.

Концепт «довгого XIX століття». Дискурс діахронний: місце періоду у четверній (давня історія, середні віки, новий та новітній час) та бінарній (домодерна та модерна доба) періодизаціях, внутрішня періодизація «довгого XIX століття». Дискурс географічний: макрорегіони (Західна, Наддніпрянська, Слобідська та Південна Україна), історичні регіони та субрегіони та їхні особливості. Дискурс синхронний: контекст світової (модернізація, націєтворення) та імперської історії. Дискурс імагологічний (образо творчій): основні контури імперської, радянської та сучасної візії періоду. Концепції «національного відродження» та «націєтворення».

Доведіть, що соціально-економічні процеси у Наддніпрянській Україні у першій половині XIX ст. розвивались у напрямку необхідності започаткування аграрних реформ.

Політико-адміністративні зміни на українських землях та їх наслідки. Становище сільського господарства. Пошуки нових методів підвищення ефективності сільського виробництва. Освоєння південноукраїнських земель і вихід до Чорного моря як важливий стимул для розвитку сільського господарства. Становище селянства. «Інвентарні правила» генерал-губернатора Д. Бібікова. Формування українських козацьких полків для війни з Наполеоном у 1812 р.

Мануфактурне виробництво. Поява перших цукроварень. Початковий етап становлення промисловості: проблеми та особливості. Роль родин Яхненків, Терещенків і Симиренків у соціально-економічному розвитку України. Загострення соціальних протиріч в українському суспільстві.

Зіставте суспільно-політичне життя у Наддніпрянській Україні у першій половині XIX ст. з подібними процесами у Російській імперії та Європі.

Закономірності та особливості українського націєтворення. Формування національної інтелігенції. Розвиток освіти. Початкова освіта. Виникнення ліцеїв. Одеський Рішельєвський ліцей. Духовні навчальні заклади. Заснування університетів у Харкові та Києві. Виникнення наукових товариств. Одеське товариство історії і старожитностей. Тимчасовий комітет для дослідження старовини у Києві. Тимчасова Комісія для розбору давніх актів (Київ). Особливості розвитку культури. Перші мовознавчі дослідження в українознавстві. І. Котляревський. І. Срезневський. «Запорожская старина». Історико-етнографічні розвідки. Значення творчості Тараса Шевченка для розвитку української культури. Становлення українознавства як науки та його роль у пробудженні національної свідомості українців.

Головні чинники розвитку українського національного руху. Масонські ложі на українських землях. Діяльність декабристів в Україні. Повстання Чернігівського полку. Причини поразки. Розвиток польського національного руху. Варшавське повстання 1830

р. Виникнення та діяльність. Кирило-Мефодіївського товариства. Фундатори товариства. Його програмні документи. Історичне значення діяльності товариства.

Порівняйте соціально-економічну та суспільно-політичну ситуацію на Західній Україні з подібними процесами у Наддніпрянській Україні.

Адміністративно-територіальний поділ західноукраїнських земель в складі Австрійської імперії. Спроби соціально-економічних реформ з боку австрійської влади. Етносоціальний склад населення. Розвиток греко-католицької церкви в Галичині. Становище православної церкви на Буковині. Розквіт греко-католицької церкви на Закарпатті. Початок національного пробудження на західноукраїнських землях. Розвиток освіти та роль духовенства в цьому процесі. Перемишльський греко-католицький єпископ (у подальшому Галицький митрополит) Михайло Левицький, єпископ Іван Снігурський. Проблема національної ідентичності для місцевого населення. Посилення суспільно-політичного руху на західноукраїнських землях. Боротьба між українською, польською, німецькою (австрійською) й російською орієнтаціями в середовищі української інтелігенції. Виникнення гуртка «Руська трійця» та особливості його діяльності. Видання збірки «Русалка Дністрова» та її історичне значення.

Революція 1848 р. в Австрійській імперії та її наслідки для населення західноукраїнських земель. Головна Руська Рада та її діяльність.

Визначте причини, передумови, сильні сторони аграрних реформ та їхні наслідки для соціально-економічного розвитку Наддніпрянської України у 60 -90-х рр. XIX ст.

Наддніпрянська Україна напередодні реформи 1861 р. Об'єктивний і суб'єктивний характер причин реформування імперії. Особливості економічного розвитку українських земель (Лівобережна, Правобережна, Південна Україна). Становище поміщицького господарства, його малопродуктивність, борги землевласників. Низька продуктивність праці кріпаків, зубожіння селян.

Кримська війна і загострення ситуації в імперії. Причини і початок війни. Севастопольська оборона і українці. Поразка Російської імперії: причини і наслідки. Посилення антикріпосницького руху селян. Ухияння та виступи, «Київська козаччина», «У Таврію за волею». Суспільний рух за проведення реформи. Лібералізація громадського життя в імперії. Поширення ідеї – від Харківсько-Київського товариства до виступів землевласників. План антиросійського повстання на Наддніпрянщині. М.Чайковський. Дискусія в історіографії про наявність революційної ситуації.

Головні риси реформи. Особисте звільнення селян. Громадянські права. «Нижчий стан». Психологічна адаптація. Селянські наділи. Викупна операція. Державні селяни. Наслідки реформи: позитивні – система землеволодіння, особиста воля, товарно-грошові відносини, агротехніка, спеціалізація регіонів та негативні – малоземелля, міграції. Селянські заворушення.

Промисловий розвиток. Особливості модернізації й індустріалізації в Російській імперії. Економічна політика російського царизму в Україні в пореформений період. Особливості й перебіг промислового перевороту в Україні. Занепад поміщицьких мануфактур. Розвиток видобувної – кам'яновугільна та залізородна – галузей, металургійної промисловості. Машинобудування. Залізничне будівництво. Цукрова промисловість. Іноземний капітал та його роль. Становище робітників. Завершення промислового перевороту та його наслідки. Концентрація виробництва та поява монополій. Зміни в структурі промисловості. Промислове районування. Формування українського індустріального району. Дискусія про колоніальне становище України в імперії.

Розвиток міст. Урбанізаційні процеси – збільшення кількості міст та міського населення, зміни у його складі – національні, соціальні. Формування нових соціальних

груп. Розбудова міст. Розширення внутрішнього ринку. Торгівля: основні тенденції; зміна форм. Банки. Роль міст у внутрішній торгівлі. Центри зовнішньої торгівлі.

Аграрні відносини в Наддніпрянській Україні. Розвиток товарних відносин. Два шляхи розвитку капіталізму у сільському господарстві та їх особливості в Україні. Залишки кріпацтва. Поєднання відробіткової та вільнонайманої систем. Перерозподіл землі і процес концентрації земельної власності. Розвиток товарного землеробства і тваринництва. Трансформація посівних площ. Застосування нової техніки у сільському господарстві. Спеціалізація районів сільськогосподарського виробництва.

Соціальні процеси. Розшарування селянства. Поширення вільнонайманої праці – формування сільськогосподарських робітників. Аграрне перенаселення, міграції і переселенський рух.

Зіставте суспільно-політичне життя у Наддніпрянській Україні у другій половині XIX ст. з подібними процесами у Російській імперії та Європі.

Реформи адміністративно-політичного управління 60 – 70-х рр. Судова реформа. Земська реформа. Реформа міського самоврядування. Зміни в шкільній справі. Цензурна, фінансова і військова реформа. Причини і обставини розвитку польського національно-визвольного руху. Головні політичні табори. Центральний національний комітет. Початок повстання і розповсюдження його на Правобережжя. Причини поразки і наслідки для України.

Російський радикальний рух і Україна. Розвиток народницького руху в Україні: ідеологічна основа, його лідери, напрямки та етапи. «Київська комуна». «Ходіння в народ» (1874 р.), «Чигиринська змова» 1877 р. тактика і терору Розгром і занепад народництва у 80-ті рр. вплив на розвиток культури; видатні народники – вихідці з України. Україна в умовах польського повстання 1863 р.

Український рух як процес націєтворення. Національна політика російського царизму щодо України. Відродження українського руху. «Хлопоманство» та його ідеологічне кредо. Виникнення громад та їхня культурно-освітня діяльність наприкінці 50-х – на початку 60-х років. Часопис «Основа». Валуєвський циркуляр 1863 р. Відновлення громадівського руху на початку 70-х років. Діяльність Південно-Західного відділу Російського географічного товариства. Газета «Киевский телеграф». Ліберали і радикали. Емський указ 1876 р. та переслідування українофілів. Діяльність М. Драгоманова: біографія, основні ідеї, значення. «Старі» громадівці. Журнал «Киевская старина». Молоді громади. «Братство тарасівців» (1892): виникнення, основні ідеї, діяльність, значення. Згуртування громадівців. Загальноукраїнська безпартійна організація (1897). Поява студентських громад. «Молода Україна» (1899 р.). Створення Револьюційної української партії (1900).

Жахливі умови праці робітників. Робітничий рух – перші страйки й демонстрації. Поширення соціалістичних ідей, переорієнтація революціонерів на зростаючий пролетаріат, поширення марксизму і його популяризатори. М. Зібер. Перші робітничі організації та марксистські гуртки, діяльність «Союзів боротьби за визволення робітничого класу».

Порівняйте соціально-економічний розвиток західноукраїнських земель у 60-90-х рр. XIX ст. з Наддніпрянською Україною.

Формування фабрично-заводської промисловості. Особливості економічного життя Галичини, Буковини і Закарпаття. Економічне пожвавлення. Формування фабрично-заводської промисловості та її структура. Провідні галузі промисловості. Видобувна (нафта, буре вугілля, сіль) та переробна (ліс) галузі. Будівництво залізниць. Гальмівні чинники у розвитку промисловості та її колоніальний характер.

Розвиток сільського господарства Східної Галичини, Буковини і Закарпаття. Вплив реформи 1848 р. на зміни в сільському господарстві. Причини низьких темпів капіталізації

у сільському господарстві (відсталість і колоніальна політика уряду; пережитки кріпацтва). Характерні риси селянського господарства. Перевага ярмарків і базарів у торгівлі. Зародження українського кооперативного руху та розвиток постачально-збутової кооперації. Розшарування селянства та початок трудової еміграції: причини, напрямки, масштаб.

Суспільно-політичне життя на західноукраїнських землях у другій половині XIX ст.: порівняйте основні тенденції з Наддніпрянською Україною та в Австро-Угорщині.

Суспільно-політичний рух після революції 1848-1849 рр. Реформи в Австрійській імперії і зміни адміністративно-політичного устрою західноукраїнських земель. Внутрішньополітична ситуація в Галичині – домінування польського політичного елемента. Структура населення та вибори в представницькі органи. Ситуація в освіті.

Ідеї панславізму і «москвофільство». «Москвофіли»: суть, лідери (Б.Дідицький, І.Наумович), діяльність та їх домінування в українському русі у 60-70-ті рр. Реакція уряду. Занепад «москвофільства».

Зародження національної течії в суспільному русі. Розгортання руху народовців у Галичині, на Буковині та в Закарпатті. Ідейне підґрунтя народовства і його лідери – Ю.Лаврівський, Ю.Романчук, брати Барвінські, Огоновські, А.Вахнянин. Періодичні видання народовців. Заснування й діяльність культурно-освітнього товариства «Просвіта» (1868) і Літературного (1873, а з 1892 р.– наукового) товариства імені Т. Шевченка. Товариства «Сокіл» та організації «Січ». Народна рада.

Особливості національно-визвольного руху на Буковині та в Закарпатті. Народовці на Буковині і Закарпатті. Лідери на Буковині – Ю.Федькович, Г. і С.Воробкевичі, С.Смаль-Стоцький, М.Василько, О.Попович. Боротьба між москвофілами й народовцями у «Руській бесіді» (1869) та товаристві «Руська рада» (1870). Виникнення перших культурно-освітніх товариств на Буковині. Національне життя на Закарпатті та його лідери – О.Духнович та ін. Політика мадяризації і боротьба проти неї. «Верховинська акція».

Українське питання у міжнародній політиці кінця 80-х рр. Співпраця з урядом. Політика «нової ери» та її наслідки. Виникнення у 70-ті рр. радикально-демократичної течії у Галичині. Конфлікт між радикалами і народовцями. Ю.Бачинський та «Ukraina irredenta» (1895).

Утворення українських політичних партій в Галичині. Виникнення й діяльність Русько-української радикальної партії (1890). Проголошення ідеї політичної незалежності України. Утворення Католицького русько-народного союзу (1896). Наукова та політична діяльність М.Грушевського в Галичині. Заснування УСДП та УНДП (1899). Східна Галичина – «український П'ємонт».

Доведіть, що в українських землях на межі XIX-XX ст. капіталізм та процес націєтворення перейшли у нову фазу розвитку.

Загострення соціальних протиріч та посилення класової боротьби в Наддніпрянській Україні на поч. XX ст. Особливості економічного розвитку українських земель (Лівобережна, Правобережна, Південна Україна) в період розвитку імперіалізму. Монополізація промисловості. Початок страйкового руху в українських губерніях Російській імперії. Загострення земельного питання у Наддніпрянщині.

Утворення, діяльність та подальша трансформація Загальноукраїнської безпартійної організації. Передумови виникнення Революційної української партії (РУП). «Самостійна Україна» Миколи Міхновського. Видання «Гасло» та «Селянин». Вплив РУП на селянський рух в українських губерніях. Політизація українського суспільства в Наддніпрянщині.

Соціально-економічний та політичний розвиток Західноукраїнських земель. Розвиток промисловості та сільського господарства. Загострення соціальних протиріч. Посилення еміграційних процесів. Робітничі страйки та селянські заворушення. Українсько-польське протистояння. Діяльність українських політичних партій. Боротьба за українські університети в Галичині. Історична традиція в боротьбі за український університет у Львові. Перший великий протест українського студентства у 1901 р.

Продемонструйте або спростуйте тезу про те, що розвиток України напередодні світової війни вказував на близький розпад імперій у яких вона перебувала.

Причини та початок революції. Поглиблення соціальних і національних протиріч напередодні революції. «Кривава неділя» 9 січня 1905 р. Повстання на панцернику «Потьомкін». Маніфест від 17 жовтня 1905 р. та його значення. Діяльність політичних партій в українських губерніях. Утворення та діяльність «Просвіт» у Наддніпрянщині. Діяльність Одеської «Просвіти».

Царський Маніфест 1905 р. та вибори до Державної думи. Утворення та діяльність українських фракцій в I та II Державних Думах Росії. Перші демократичні вибори в Росії до I Парламенту. Постановка українських питань в I та II Державних Думах. Боротьба за вищу та середню освіту в українських губерніях. Впровадження в Одеському і Харківському університетах читання лекцій українською мовою. Закінчення революцій 1905-1907 рр. Третьочервневий переворот. Передвоєнне економічне піднесення 1913 р. Посилення національного гніту в Наддніпрянській Україні у 1907-1914 рр.

Розвиток української науки та культури в Австро-Угорщині. Діяльність Наукового Товариства ім. Т. Шевченка. наукова та громадська діяльність М. Грушевського. «Записки НТШ» і «Літературно-наукового Вісника» та їх значення. Іван Пулюй та його наукова та громадська діяльність. Іван Франко та розвиток української літератури в Австро-Угорщині. Роль греко-католицької церкви та митрополита Андрея Шептицького у відкритті українського університету у Львові. Угода про відкриття університету в 1913 р.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Грицак Я. Й. Нарис історії України: формування модерної української нації XIX-XX ст. Київ : Yakaboo Publishing, 2019. 656 с.
2. Грицак Я. Подолати минули. Глобальна історія України. Київ : Портал, 2021. 432 с.
3. Лановик Б. Д., Матисякевич З. М., Матейко Р. М. Економічна історія України і світу. Київ, 1999. 572 с.
4. Магочій П.-Р. Україна. Історія її земель та народів. Ужгород : Видавництво В. Падяка, 2012. 794 с.
5. Михайльчук П. А., Куций І. П., Брославський В. Л. Курс лекцій з історії України. У двох частинах. Частина II (кінець XVII – поч. XX ст.). Пробне видання. Тернопіль, 2010. 412 с.
6. Реєнт О. П. Соціально-економічні та політичні трансформації в Україні (кінець XVIII – перші десятиліття XX століття). У 2-х кн. Кн. 2 / НАН України. Інститут історії України. Київ : Інститут історії України, 2021. 818 с.
7. Сарбей В. Г. Національне відродження України. Київ : Видавничий дім «Альтернативи», 1999. 336 с.
8. Світленко С. І. Українське XIX століття: етнонаціональні, інтелектуальні та історіософські контексти: зб. наук. пр. Дніпро : ЛІРА, 2018. 480 с.
9. Хмарський В. М. Історія України. Конспект лекцій. Одеса : Одес. нац. ун-т ім. І.І.Мечникова, 2019. 118 с.
10. Шандра В. С. Генерал-губернаторства в Україні: XIX – початок XX століття / НАН України. Інститут історії України. Київ : Інститут історії України, 2005. 427 с.

НОВІТНЯ ІСТОРІЯ УКРАЇНИ. Історія України. 1914 - 1945 рр.

Визначте особливості формування «українського питання» напередодні та під час Першої світової війни.

«Українське питання» в геополітичних розрахунках «світових держав». Плани Німецької та Австро-Угорської імперій щодо використання «українського фактора» у вирішенні стратегічних завдань внутрішньої та зовнішньої політики. Офіційне визнання уряду Османської імперії права українців на самовизначення. Болгарсько-українські перспективи в контексті сусідства з Румунією. Західноукраїнські землі як об'єкт зазіхань з боку Російської імперії. Ставлення українських політиків до війни. Державотворчі рефлексії В. Липинського, М. Міхновського та Д. Донцова.

Охарактеризуйте політичну доктрину Центральної Ради та розкажіть про головні труднощі її реалізації.

Початок революції й утворення Центральної Ради. Організаційне та ідеологічне протистояння «поступовців» та соціалістів на початку революції. Політична публіцистика М. Грушевського. Значення Всеукраїнського національного конгресу в легітимації УЦР. Переговори УЦР з Тимчасовим урядом у травні – червні 1917 р. Всеукраїнські селянський та військові з'їзди як стимулюючий чинник революції. Проголошення автономії України та створення Генерального секретаріату. Дискусії Києва та Петрограда як прояв альтернативних парадигм правового статусу регіонів. Падіння Тимчасового уряду і військово-політичне протистояння у Києві в листопаді 1917 р. Проголошення УНР. Конфлікт Генерального секретаріату та Раднаркому Російської Радянської Республіки, початок збройного протистояння між арміями обох держав. Мирні переговори у Брест-Литовську та їхні історіографічні інтерференції. Прийняття IV-го Універсалу: перехід від статусу автономії до незалежності. Останній період існування першої УНР.

Висвітліть особливості здійснення внутрішньої політики урядами Української гетьманської Держави. Перерахуйте основні досягнення та недоліки гетьманату П. Скоропадського.

Гетьманський державний переворот: підготовка та здійснення. Формування кадрового потенціалу гетьманату. Ставлення соціалістичних кіл до консервативно-ліберального курсу уряду П. Скоропадського – Ф. Лизогуба. Земельне законодавство та антиурядові селянські виступи. Умови розвитку промисловості, фінансів і торгівлі. Заходи у галузі культури. Військове будівництво. Утворення Директорії та антигетьманське повстання.

Поясніть загальні тенденції воєнно-політичної ситуації в Україні у 1919-1920 рр. Підкресліть зовнішньополітичний чинник у державотворчих процесах.

Відновлення УНР. Підготовка до проведення Трудового конгресу України. Проголошення акту Злуки УНР та ЗУНР. Внутрішня політика українських урядів. Нова редакція земельного законодавства. Відставка В. Винниченка та уряду В. Чехівського. Переговори з Антантою і спроба укладення військово-політичного союзу. Загострення військових дій між арміями УНР й РСФРР. Спроби державного перевороту навесні 1919 р. Польсько-українська війна у 1919 р. Вплив «отаманщини» на внутрішню політику. Російсько-українські війни: Дієва армія УНР та УГА проти «червоних» і «білих». Перший Зимовий похід армії УНР. Варшавська угода: причини та наслідки, оцінки в історіографії.

Охарактеризуйте національну політику більшовицької влади у 1919-1939 рр.

Міжнародне становище УСРР на рубежі 1910-1920-х рр. Укладення договорів з Польщею, Литвою, Латвією, Естонією, Туреччиною. Воєнно-політичний союз та

«договірна федерація» у системі міжреспубліканських взаємин. Автономістський і федеративний плани відновлення російської державності. Юридичне оформлення СРСР. Політика «коренізації»: причини, хід, наслідки, історіографічна полеміка. Молдавська АСРР. О. Шумський. М. Скрипник. М. Хвильовий. Справи Спілки визволення України і Українського національного центру. Зміни у національній політиці. Згорання політики мовно-культурної дерусифікації. Поляки та німці – головні об'єкти репресій серед етнічних меншин УРСР. Депортації за етнічним походженням.

Виділіть причини, зміст та наслідки соціально-економічних експериментів більшовицької партії у 1919-1937 рр. Поміркуйте над запитанням - яку модель суспільства сформувала РКП(б) до кінця 1930-х років?

Теоретичне обґрунтування руйнування ринкових механізмів. Побудова держави-комуни у рефлексії лідерів РСДРП(б). Передумови та здійснення політики «воєнного комунізму». Політико-економічні дискусії в лавах більшовиків про доцільність заміни грошей на безгрошову форму обміну товарів. Націоналізація промислових об'єктів та виробленої ними продукції. Запровадження продовольчої розкладки, обмеження торговельних операцій, експропріація приватної власності. Наслідки комуністичного будівництва. Загроза тотальної війни суспільства проти влади. Перехід до НЕПу. Обґрунтування нової політико-економічної термінології. Дискусії в лавах КП(б)У про доцільність відмови від побудови держави-комуни. Економіка УСРР в умовах нової економічної політики. Ідеологічні та політичні обставини зміни економічної політики на рубежі десятиліть. Хлібозаготівельна криза зими 1927-1928 рр. Початок суцільної колективізації сільського господарства. Перебіг, наслідки та історіографія Голодомору 1932-1933 рр. Ідеологічне обґрунтування форсованої індустріалізації. Економічні і фінансові пріоритети в межах форсованої модернізації промисловості.

Порівняйте основні тенденції суспільно-політичного розвитку українських земель у складі Польщі та Чехословаччини у 1920-1930-х роках.

Створення УВО, підготовка до збройного повстання проти Другої Речі Посполитої. Рішення країн Антанти щодо правового статусу Західної України у складі Другої Речі Посполитої. Державний переворот 1926 р. і початок політики «санації» польського політикуму. Участь українських партій у парламентських та місцевих виборах у Польщі. Виникнення та діяльність ОУН. Посилення конфронтації між урядом Польщі та українським суспільством внаслідок політики «пацифікації» 1930 р. Конституція Польщі 1935 р. Угода про співпрацю між урядом та українською фракцією парламенту. Русофіли, українофіли й комуністи в політичному полі Підкарпатської Русі. Карпатська Україна: геополітичні умови виникнення та проголошення незалежності.

Проаналізуйте становище українських земель на початку Другої світової війни (1939-1941 рр.). Порівняйте рефлексії на початок воєнних дій з боку українського населення Польщі та СРСР.

Причини та зміст укладення пакту Молотова-Ріббентропа. Німецько-польська війна вересня 1939 р. Стратегія і тактика дій керівництва СРСР на початку Другої світової війни. Бойові дії між підрозділами РСЧА та Війська Польського. Договір про дружбу та кордон між Німеччиною та СРСР від 28 вересня 1939 р. Включення Галичини й Волині до складу СРСР. Початок політики радянської. Причини ультиматуму СРСР до уряду Румунії від 26 червня 1940 р. Включення Буковини і Бессарабії до складу СРСР. Характеристика настроїв населення новоприсєднаних територій у 1940-1941 рр.

Охарактеризуйте розгортання нацистського окупаційного режиму та руху Опору в Україні. Обґрунтуйте тезу про відмінність окупаційної політики на різних територіях УРСР.

Дискусії у нацистському керівництві щодо східної політики. План «Ост». Створення окупаційних зон та відмінності їх функціонування. Нацистський новий порядок. Масовий терор проти українського населення з боку окупаційної влади. Геноцид євреїв та ромів. Формування категорії остарбайтерів. Економічна політика в окупаційних зонах: від створення бірж праці до розпуску колгоспів. Рух Опору на українських землях, його оцінки в історіографії. Створення комуністичного підпілля та його знищення у 1941 р. Партизанський рух в Україні: випадковість учасників та ефективність підривної роботи. Карпатський рейд. Державницька доктрина ОУН. Тактичні відмінності між «мельниківцями» та «бандерівцями». Українська народно-революційна армія на чолі з Т. Бульбою-Боровцем. Створення УПА.

Дайте оцінку перебігу воєнних дій на території України у 1941-1944 рр. Поясніть своє бачення термінів Друга світова та Велика вітчизняна війна.

Початок німецько-радянської війни. Танкова битва у трикутнику Луцьк – Дубно – Броди. Оточення і капітуляція київського угруповання РСЧА. Оборона Одеси. Севастопольська оборонна операція. Причини поразок РСЧА у 1941 р. Наступальні операції Червоної армії в Україні у 1943 р. Перейменування фронтів в 1-4-й Українські. Запровадження ордену Б. Хмельницького. Створення Народного комісаріату оборони УРСР. Польові комісаріати і «чорна» піхота. Корсунь-Шевченківська, Одеська, Кримська, Львівсько-Сандомирська, Карпато-Ужгородська та інші наступальні операції РСЧА у 1944 р. Українське суспільство у 1943-1945 рр.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Велика війна 1914 – 1918 рр. і Україна. Історичні нариси. Друге видання / Упорядник О. Реєнт. К.: ТОВ «Видавництво “КЛІО”», 2020. 784 с.
2. Верменич Я. «Радянізація» чи «націоналізація»: ще раз про сутність політики коренізації 1920 – початку 1930-х рр. *Український історичний журнал*. 2022. №3. С. 158-175.
3. Верстюк В., Лупандін О. Сучасні інтерпретації революційної доби 1917–1921 рр. С. 5-65 // Революційна доба 1917–1921 років у системі координат сучасної історіографії. Збірник наукових статей / Відповідальний редактор В.Ф. Верстюк. К.: Інститут історії України НАН України, 2020. 251 с.
4. Верстюк В. Чому національна державність не змогла ствердитися у 1917-1921 роках? *Проблеми вивчення історії Української революції 1917-1921 років*: зб. наук. пр. / Нац. акад. наук України, Ін-т історії України НАН України. К., 2021. Випуск 16. С. 163-191.
5. Відносини держави, суспільства і особи під час створення радянського ладу в Україні (1917-1938 рр.) / За ред. В. Смолія. Том 1. К.: Інститут історії України НАН України, 2013. 750 с.; Том 2. 812 с.
6. Віднянський С. Карпатська Україна як етап українського державотворення // *Український історичний журнал*. 2019. №2. С. 67-93.
7. Грицак Я. Нариси історії України: формування модерної української нації XIX – XX ст. К.: Генеза, 2019.
8. Грицюк В., Лисенко О., Кидонь В. Пролог німецько-радянської війни: політичні та військово-стратегічні аспекти // *Український історичний журнал*. 2021. №3. С. 56-79.
9. Грицюк В., Лисенко О., Покотило О. Україна в лавах Об'єднаних націй: легітимізація та внесок у боротьбу з нацизмом і фашизмом у період Другої світової війни // *Український історичний журнал*. 2020. №3. С. 4-26.
10. Єфіменко Г. Г., Кульчицький С. В., Пиріг Р. Я., Скальський В. В., Якубова Л. Д. Україна й українці в постімперську добу (1917-1939) / НАН України, Ін-т історії України. К.: Академперіодика, 2021. 620 с.
11. Кульчицький С. Червоний виклик: історія комунізму в Україні від його народження до загибелі. – К.: Темпора, 2013. Кн. 1. 504 с.; Кн. 2. 628 с.

12. Нариси історії Української революції 1917 – 1921 років / Гол. редкол. В. А. Смолій; кер. авт. кол. В. Ф. Верстюк. К., 2011. Кн. 1. 390 с; 2012. Кн. 2. 464 с.
13. ПЕРЕЛІОМ: Війна Росії проти України у часових пластах і просторах минушини. Діалоги з істориками. У двох книгах. Відпов. ред. Валерій Смолій; упоряд.: Геннадій Боряк, Олексій Ясь. Київ: НАН України. Ін-тут історії України, 2022. Книга 1. 802 с.
14. Україна в Другій світовій війні: погляд з ХХІ століття. Історичні нариси. У двох книгах. Кн. 1. К., 2010. 734 с.; Кн. 2. К., 2011. 943 с.
15. Українська революція та її історіографії: локальна, транснаціональна і глобальна перспективи. *Україна Модерна*. Число 29. Україна та її революції (1914-23): нові історії та інтерпретації. Спеціальний випуск на пошану Марка фон Гагена. К., 2020. С. 31-59.

Історія України. 1946-2023 рр.

Визначте причини та обставини боротьби ОУН-УПА проти окупаційної комуністичної російської влади в післявоєнний період та її наслідки.

Формування ОУН та її вплив на заснування УПА. Еволюція ідеології ОУН під час Другої світової війни. Роман Шухевич та Василь Кук – командуючі УПА. Особливості військової тактики та стратегії УПА у післявоєнний період. Головні битви УПА з советськими окупантами. Ставлення населення заходу України до УПА. Каральні акції польської та советської влади проти українського населення. Сучасне вшанування героїв УПА. Значення боротьби ОУН-УПА в контексті сучасної російсько-української війни.

Охарактеризуйте передумови та причини приєднання Криму до складу УРСР. Спростуйте фейк про «руській Крим»

Післявоєнна ситуація у Криму. Обставини депортації кримських татар. Фейк про «споконвічно російський Крим». Соціальні та економічні чинники передання Криму до складу УРСР. Навіть перебуваючи у складі РРФСР, Кримська область лишалася в економічному просторі України. Паливно-енергетичний комплекс, металургія, машинобудування та легка промисловість, залізничний транспорт України і Криму фактично були єдиними. Святкування 300-річчя возз'єднання України з Росією як ідеологічна складова політичного акту. Історіографічні та політологічні оцінки акту передання Криму у 1954 року. Вплив події 1954 року на сучасні події російсько-української війни.

Висвітліть особливості становища УРСР на міжнародній арені у повоєнний період (1945 – 1991 рр.). Визначте особливості її маріонеткового, підколоніального становища як псевдодержавного утворення

Українське питання на міжнародних конференціях під час Другої світової війни. Обставини заснування ООН. Причини відновлення української дипломатії в УРСР. Питання про ступінь залежності української дипломатії від СРСР. Просопографічний портрет дипломатів УРСР. Зміст діяльності дипломатів УРСР. Механізми впливу на їх рішення. Вплив дипломатії УРСР на історію зовнішньої політики незалежної України. Аналіз мемуарної спадщини дипломатів УРСР.

Поясніть причини та зміст явища «шістдесятництва» в українській культурі та українському національному русі другої половини ХХ ст.

Україна після смерті Сталіна. Спроби лібералізації політичного режиму. ХХ з'їзд КПРС. Критика культу особи Сталіна. Початок реабілітації жертв комуністичних репресій. Реформи Микити Хрущова, їх суперечливий і непослідовний характер, загальна спрямованість і значення. Ради народного господарства. Зародження руху «шістдесятників», їх ідеали і цінності, роль у національно-культурному житті. Початок

наступу на шістдесятників. Розповсюдження «самвидаву». Нові політичні репресії. Антирелігійна кампанія.

Поясніть сутність течій дисидентства як явища Руху Опору комуністичній російській окупації України

Самостійницький, національно-культурницький, правозахисний та релігійний напрями українського Руху Опору. Дисиденти. Умовність цього поняття. Українська робітничо-селянська спілка. Левко Лук'яненко. Форми спротиву комуністичному тоталітаризмові. Самвидав. «Український вісник». В'ячеслав Чорновіл та Іван Дзюба. Демонстрації протесту. Василь Макух, Микола Бериславський, Олекса Гірник. Українська гельсінська група. Микола Руденко. Боротьба з інакомисленням. Тюремні ув'язнення та психлікарні. Василь Стус, Олекса Тихий, Юрій Литвин, Валерій Марченко. Адміністративні переслідування. Значення українського дисидентського руху.

Оцініть проблеми та перспективи зовнішньої політики незалежної України в контексті протистояння російській агресії

Міжнародне визнання Української держави. Остаточний демонтаж СРСР. Угода про співдружність Незалежних Держав. Діяльність парламенту України у міжнародній галуззі. Специфіка політики «багатовекторності». Діяльність України на міжнародній арені. Концепція української зовнішньої політики. Набуття Україною без'ядерного статусу. Участь України у миротворчих процесах ООН, у програмі «Партнерство заради миру», в діяльності Ради Європи та інших міжнародних інституцій. Українська діаспора на сучасному етапі. Нові тенденції в культурному та духовному житті України. Досягнення українських спортсменів. Візит в Україну Папи Римського. Зовнішня політика часів Віктора Ющенка. Формування позиції України на міжнародній арені у 2014 – 2019 роках під час гібридної фази російської агресії.

Визначте особливості становища Криму у складі незалежної України. Проаналізуйте шляхи деокупації Криму від російської окупації.

Обставини проголошення автономії Криму у складі УРСР. Стан соціально-економічного розвитку Криму. Політичні процеси. Сепаратизм. Репатріація татар до Криму. Поділ Чорноморського флоту. Підтримка сепаратизму Росією. Політична еліта Криму. Криза 1992 – 1995 років. Українці у Криму. Релігійне питання у Криму. Становище Криму у часи Помаранчевої революції та Революції Гідності. Харківські угоди та їх негативний вплив на ситуацію у Криму. Анексія Криму РФ. Участь кримчан у спротиву російській окупації та в російсько-українській війні. Шляхи повернення Криму у контексті світового досвіду реінтеграції окупованих територій.

Проаналізуйте розвиток релігійної галуззі у незалежній Україні. Визначте особливості антиукраїнської діяльності московської церкви в Україні та шляхи її подолання

Загострення міжрелігійних і міжцерковних суперечностей у період 1991–1994 років. Специфіка становища УПЦ МП, УПЦ КП, УАПЦ. Відродження УГКЦ. Просопографічний портрет церковних ієрархів. Після репатріації кримських татар загострилися православно-мусульманські протистояння у південних регіонах України та ін., що визначило вузлові проблеми міжконфесійних стосунків на подальші роки. Негативні впливи Росії на релігійну ситуацію в Україні. Конфлікти навколо культових споруд, переходи парафій, ворогування церковних еліт, втручання у внутрішньоцерковні справи державних органів і місцевих адміністрацій тощо. Зусилля налагодити конструктивний міжцерковний діалог між УПЦ, УПЦ-КП і УАПЦ виявилися марними. Вплив російсько-української війни на релігійну ситуацію в Україні.

Поясніть сутність поняття «Революція гідності». Доведіть, що ця подія була саме революцією.

Початок президентської виборчої кампанії 2004 р. і українське суспільство. Фальсифікації виборів з боку влади. «Помаранчева революція», її причини, хід, соціальна база. Ухвала Верховного Суду України про переголосування другого туру президентських виборів. Президент Віктор Ющенко. Діяльність уряду прем'єр-міністра України Юлії Тимошенко. Вибори до Верховної Ради України 2006 р. і 2007 р. Вибори Президента України 2010 р. Віктор Янукович. Зміна політичного вектору в країні. Уряд Миколи Азарова. «Газові» та «торгівельні» війни з Росією. «Революція Гідності» (листопад 2013 – лютий 2014 рр.), повалення режиму В. Януковича. «Небесна сотня», «Євромайдан». Обрання Петра Порошенка Президентом України. Уряди А. Яценюка та В. Гройсмана. Підписання Україною Угоди про асоціацію з Європейським Союзом. Вплив Революції Гідності на генезу російсько-української війни.

Проаналізуйте передумови, причини, сенси російсько-української війни 2014 – 2023 років.

Глибока історична закономірність війни. Збройна агресія Росії проти України на Донбасі у 2014 році. Анексія Криму. Антитерористична операція на сході України. Герої АТО, «кіборги». Передумови та причини переростання війни у повномасштабну у 2022 – 2023 роках. Міжнародна реакція, допомога, та суперечливі сигнали. Перемоги України. Українські герої. Феномен новітнього колабораціонізму та покарання колаборантів. Ідеологічні аспекти війни. Допомога української діаспори.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Голець, Віталій В. Новітня політична історія України (1985 - 2011); Черніг. обл. ін-т післядиплом. пед.освіти ім. К. Д. Ушинського. Чернігів : РВВ ЧНПУ ім. Т. Г. Шевченка, 2013. 127 с.
2. Грицак Я. Нариси історії України: формування модерної української нації XIX – XX ст. К.: Генеза, 2019. 656 с.
3. Зінченко, Арсен Леонідович. Новітня історія релігійних спільнот в Україні. навч. посіб. для студ. спец. напряму "Історія".К. : Київ. ун-т ім. Б.Грінченка, 2011. 407 с.
4. Каганов Ю. О. Конструювання «радянської людини» (1953–1991): українська версія. Запоріжжя : Інтер-М, 2019. 432 с.
5. Кондратюк К.К. Сучасна національна історіографія новітньої історії України (1914-2009 рр.): навч. посіб. Львів. нац. ун-т ім. Івана Франка. Л.: Вид. центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2010. 261 с.
6. Кульчицький С. Червоний виклик. Історія комунізму в Україні від його народження до загибелі. К.: Темпора, 2013. Кн. 1. 504 с.; Кн. 2. 628 с.; Кн. 3. 388 с.
7. Мицик Ю.А. Історія України : навч. посіб. Київ : Кліо, 2015. 677 с.
8. ПЕРЕЛОМ: Війна Росії проти України у часових пластах і просторах минушини. Діалоги з істориками. У двох книгах. Відпов. ред. Валерій Смолій; упоряд.: Геннадій Боряк, Олексій Ясь. Київ: НАН України. Ін-тут історії України, 2022. Книга 1. 802 с.
9. Русначенко А. М. Нариси новітньої історії України [монографія]. Київ : Олег Філюк, 2014 . Кн. 1. 2014. 473 с.; Кн. 2. 2015. 714 с. ; Кн. 3. 2015. 625 с. ; Кн. 4. 2015. 538 с.; Кн. 5. 2016. 619 с.
10. Україна: хронологія розвитку / [авт., керівники проекту: А.В. Толстоухов, В. О. Зубанов. К. : КРІОН, 2011. Т. 6 : Новітня історія, 1917-2010 рр. / [уклад.: О. О. Григор'єва та ін. ; редкол.: В. А. Смолій та ін.]. 831 с.

ТЕМАТИЧНИЙ БЛОК: ВСЕСВІТНЯ ІСТОРІЯ

Порівняйте сучасний стан розвитку єгиптології, шумерології, асирології, індології та синології у світі та в Україні. Так як сходознавство загалом є галуззю суспільно-гуманітарних наук, визначте, які науки, крім історії, залучені до вирішення проблемного кола досліджень з перелічених вище дисциплін.

Визначення єгиптології, шумерології, асирології, індології та синології. Огляд основних досягнень та напрямків дослідження у єгиптології, шумерології, асирології, індології та синології в світі. Порівняння із сучасним станом розвитку цих галузей української науки та основні досягнення в цих напрямках. Інтердисциплінарний підхід у єгиптології, шумерології, асирології, індології та синології. Роль археології у вивченні давніх цивілізацій. Внесок лінгвістики у розуміння стародавніх мов та писемностей. Роль антропології у вивченні соціальних та культурних аспектів життя стародавніх народів. Вплив географії та кліматології на формування давніх цивілізацій.

Охарактеризуйте проблему джерельної бази при археологічному та історичному вивченні історії Стародавнього Сходу, Греції та Риму.

Поняття «джерельної бази» в історичній та археологічній науках. Специфіка джерельної бази стародавньої історії. Обмеженість археологічних знахідок та проблема їх збереження. Обмеженість писемних джерел, їх суб'єктивність та необхідність критичного оцінювання. Застосування інших джерел у вивченні стародавньої історії (епіграфічних, нумізматичних тощо).

Порівняйте основні фактори становлення цивілізації в Єгипті, Месопотамії, Індії, Китаї та Середземномор'ї.

Визначення цивілізації та її основних характеристик. Важливість вивчення становлення цивілізацій для розуміння світової історії. Основні фактори становлення цивілізації. Річкові долини (Ніл, Тигр і Євфрат, Ганг, Хуанхе) як джерело води та родючості. Кліматичні умови та їх вплив на формування перших цивілізацій. Наявність природних ресурсів (землі, металів, деревини) для виробництва та економічного розвитку. Виникнення соціальних структур та ієрархій. Розвиток писемності та писемної культури. Виникнення релігійних та філософських систем. «Осьовий час».

Реконструйте процес формування Афіського демократичного полісу.

Формування полісного устрою у стародавньої Греції. Сутність полісу. Боротьба евпатридів та демосу в Атиці. Розвиток рабства. «Синоїкизм Тесея». Організація управління. Змова Килона. Поява законодавства. Положення демосу в VI ст. до н.е. Закони Солона. Цензовий розподіл суспільства. Проблема власності. Розвиток ремесла. Соціальна боротьба після реформ Солона. Рання тиранія в Атиці. Внутрішня і зовнішня політика Пісістрата і Пісістратидів. Падіння тиранії. Реформи Клісфена. Робота народних зборів і гелієї. Права і обов'язки громадян. Завдання держави. Індивідуальна відповідальність громадян. Літургії.

Здійсніть аналіз ситуації щодо протистояння патриціїв та плебеїв у Римі епохи ранньої республіки з урахуванням історичного контексту.

Соціальна структура римського суспільства. Проблема походження патриціїв і плебеїв в історіографії. Основні етапи боротьби патриціїв і плебеїв, її причини. Від реформ Сервія Тулія до законів 12 таблиць. Сецесії як форма боротьби плебеїв. Трібунат. Аграрна реформа Спурія Кассія. Закони Ліцінія-Секстія. Закон Петелія і заборона боргового рабства. Закон Гортензія та завершення боротьби патриціїв і плебеїв. Державний устрій і соціальна структура Рима. Види коміцій. Сенат. Ординарні і екстраординарні магістратури.

Запропонуйте ідеї щодо популяризації історії середньовічного Сходу серед школярів та непрофесіоналів. Які види педагогічної діяльності могли бути б корисними для цього?

Визначення і важливість вивчення історії середньовічного Сходу. Пояснення мети популяризації цієї теми серед школярів та непрофесіоналів. Розробка навчальних посібників, брошур, ілюстрованих книг або плакатів з основними подіями, особистостями та аспектами життя середньовічного Сходу. Створення відео-лекцій, документальних фільмів або віртуальних екскурсій для доступного та цікавого представлення історичних подій. Проведення історичних годин, дебатів, тематичних виставок та тематичних ігор для залучення учнів та непрофесіоналів до діалогу та вивчення історії середньовічного Сходу. Організація тематичних екскурсій до музеїв або історичних місць, пов'язаних із середньовічним Сходом. Використання рольових ігор, історичних симуляцій та інших інтерактивних методів для залучення учнів та непрофесіоналів до активного вивчення та сприйняття історії. Використання інтерактивних онлайн-ресурсів та веб-сайтів для вивчення історії середньовічного Сходу. Пропаганда проведення дослідницьких проєктів, написання есе або створення творчих робіт на тему середньовічного Сходу. Організація історичних конкурсів або олімпіад для виявлення та винагородження талановитих учнів.

Дайте визначення поняттям «феод», «феодал» та «феодальний засіб виробництва». Наведіть та оцініть основні історіографічні візії поняття «феодалізм».

Поняття «феод», «феодал» та «феодальний засіб виробництва». Історіографічні візії поняття «феодалізм». Конструювання «феодалізму». «Васальні», «феодальні» та «сеньйоріальні» відносини. «Перший» та «другий феодальні періоди» за Марком Блоком. «Феодальна революція» XI–XII ст.: Жорж Дюбі, П'єр Тубер (incastellamento), Робер Фоссьє (encellulement). Реінтерпретація середньовічних свідчень Сюзан Рейнольдс. Ієрархічна організація земельної власності. Церква як земельний власник. Великі маєтки, вільне володіння землею, земельне тримання. Градація волі та неволі. Рабство. «Феодалізм» та багатомірність середньовічного господарства.

Хрестові походи на Близький Схід, проти язичників та єретиків в Європі. Реконкіста. Назвіть спільні та відмінні риси перерахованих процесів, дайте оцінку їх основним етапам.

Хрестові походи на Близький Схід, проти язичників та єретиків в Європі. Реконкіста. Військово-рицарські ордени та їх роль у «зовнішній» колонізації. Єрусалимське королівство та інші християнські держави Близького Сходу. Експансія на Піренеях, в Пруссії та Литві.

Надайте оцінку доколумбовим плаванням в Америку та домодерним контактам з американськими цивілізаціями. Порівняйте їх з інтенсивністю контактів в епоху Великих географічних відкриттів. Аргументовано доведіть важливість ВГВ. Запропонуйте ідеї щодо викладання ВГВ в школі, популяризації цих знань тощо.

Визначення доколумбових плавань та Великих географічних відкриттів. Виокремлення позитивних аспектів, таких як розширення географічних знань, розвиток торгівлі та культурний обмін. Аналіз негативних наслідків, таких як колонізація, експлуатація та геноцид місцевих народів. Розгляд контактів європейців з американськими цивілізаціями перед ВГВ. Опис торгівлі, культурного обміну та конфліктів, що відбувалися між європейцями та американськими народами. Аналіз різноманіття та інтенсивності контактів між Європою та Америкою під час ВГВ. Виокремлення ключових аспектів, таких як колонізація, торгівля, релігійна та культурна асиміляція. Вплив ВГВ на світову історію, економіку та культуру.

Узагальніть основні складові процесу реформації в Європі та Україні.

Реформація XVI ст. як масовий рух, спрямований проти католицької церкви, його історичні передумови. Мартін Лютер: основні віхи біографії. Виступ 31 жовтня 1517 р. у Віттенберзі з «95 тезами» як початок Реформації у Німеччині. Реформаційне вчення М.Лютера. Три «тільки»: Sola fide, Sola gratia, Sola Scriptura. Переклад Біблії німецькою мовою. Принципи організації релігійного життя вірян: обрання священика та незалежність від світської влади. Негативне ставлення Лютера до Селянської війни і його причини. Вплив реформаційних ідей Лютера на політичне становище Німеччини. Лютеранство в країнах Західної Європи.

Жан Кальвін як реформатор і послідовник Мартіна Лютера. Віхи біографії. «Настанова в християнській вірі» - класична праця Ж. Кальвіна. Основні положення реформаційного вчення: концепції перед визначення та мирського покликання. Переклад Біблії французькою мовою. Республіканський принцип організації церкви. Відносини з світською владою та переслідування ересі. Женева як «метрополія» кальвінізму. Вплив реформаційних ідей Жана Кальвіна на країни Західної Європи.

Оцініть історіографічні концепції «Англійської буржуазної революції», «Громадянських війн в Англії», «Англійської та Шотландської революцій» та «Війн трьох королівств». Яка з них, на Вашу думку, є найбільш вдалою? Аргументуйте свою думку.

Прихід до влади династії Стюартів. Абсолютистське правління Джеймса I та Чарльза I Стюартів. Причини та передумови Шотландської та Англійської революцій. Шотландський Ковенант та «єпископські війни» в Шотландії «Короткий» та «Довгий» парламенти в Англії. Ірландська Конфедерація. «Велика ремонстрація» 1641 р. Перша (Велика) громадянська війна в Англії. Олівер Кромвель. Рух левеллерів. Друга громадянська війна. «Охвістя». «Співдружність та вільна держава Англія». Історіографічні концепції «Англійської буржуазної революції», «Громадянських війн в Англії», «Англійської та Шотландської революцій» та «Війн трьох королівств». Завоювання Кромвелем Ірландії. Третя (англо-шотландська) громадянська війна. Англія в 1649–1660 рр.: Республіка, Протекторат, Друга республіка, Реставрація Стюартів.

Визначте контекст та причини Великої Французької революції. Як Ви могли б використати ці знання у власній професійній діяльності (при викладанні інтегрованого курсу «Історія» в НУШ, в сфері публічної історії, у роботі «місце пам'яті» тощо)?

Причини та передумови Великої Французької революції. Огляд соціально-економічної ситуації у Франції напередодні революції, зокрема нерівності у суспільстві, фінансові проблеми королівства, збільшення податків тощо. Розгляд політичного контексту, такого як абсолютизм, деспотизм та вплив ідей Просвітництва та антирелігійних поглядів. Аналіз ролі ключових фігур, подій та ідей у спровокуванні та розвитку революції. Основні етапи, складові та політичні сили Великої Французької революції. Значення та наслідки Великої Французької революції. Використання знань про Велику Французьку революцію у викладанні інтегрованого курсу «Історія» в НУШ, в сфері публічної історії, у роботі «місце пам'яті» тощо.

Оцініть проблему «європейського колоніалізму» у світлі сучасних комеморативних практик, проблем історичної пам'яті. Як ви запропонували б здійснювати комунікацію з питань вивчення та популяризації знань про «колоніалізм» з представниками наукових, громадських, релігійних і національно-культурних організацій і спільнот.

Визначення європейського колоніалізму як історичного явища. Аналіз наслідків колоніальної експансії на території, економіку та культуру колонізованих народів. Розгляд комеморативних практик, таких як пам'ятники, меморіали, музеї, які відображають сприйняття колоніального минулого у сучасному світі. Обговорення різниці у сприйнятті колоніального періоду в колонізаторських та колонізованих країнах. Виокремлення проблем відображення колоніального минулого у шкільних програмах, публічних дискусіях та історичних нарративах. Підкреслення важливості співпраці з науковими установами, громадськими організаціями, релігійними та культурними спільнотами для створення об'єктивного та комплексного розуміння колоніального періоду.

Як Ви розумієте поняття «національного відродження» у слов'ян Австрійської імперії в XIX ст. В чому воно проявлялося?

Національне питання та етнічна картина імперії Габсбургів в XIX ст. Просвітницький абсолютизм в Австрійській імперії: специфіка політики в слов'янських землях. Етапи та особливості чеського національного відродження. Культурно-просвітницька діяльність Павла Шафарика. Йозев Юнгман - провідник чеського національного відродження. Пошук ідентичності південними слов'янами: сербське відродження та іллірійський рух. Слов'янські народи Австрійської імперії в революції 1848-1849 рр. Культурні та ідейні наслідки «Весни народів» (австрославізм і югославізм). Утворення Австро-Угорщини та «слов'янське питання» в останній третині XIX ст.

В чому полягала зовнішня політика європейських країн в останній третині XIX ст. – початку XX ст.? Як вона вплинула на утворення блокової системи та призвела до Першої світової війни? Чому «Велика війна» вважається головною «точкою розлому» у європейській історії?

Зовнішня політика Німецької імперії в останній третині XIX ст. «Системи союзів Бісмарка»: від союзу трьох імператорів та утворення Троїстого Союзу. Створення чорно-блакитного блоку. Зовнішня політика Франції після франко-пруської війни. Колоніальна експансія у Африці та Південно-східній Азії. Особливості французького імперіалізму. Політика Бенджаміна Дізраелі та Вільяма Гладстона. Колоніальний характер англійського імперіалізму. Уряд та військовий кабінет Ллойд-Джорджа. Трьохсторонні відносини Великої Британії, Франції та Росії в кінці XIX - на початку XX ст. Створення Антанти. Підготовка європейських країн до війни за перерозподіл сфер впливу в світі.

Прослідкуйте історію створення Радянського Союзу та основні тенденції соціально-економічного і політичного розвитку у 20-30-ті рр. в контексті історичної пам'яті українського народу. Яке значення для охорони матеріальної й нематеріальної культурної спадщини України має дослідження цього періоду історії?

Проекти та засади створення СРСР. Здобутки та кризи НЕПу. Політична боротьба в роки НЕПу. Знищення партій меншовиків та есерів й утвердження однопартійної системи. Боротьба з правою та лівою опозицією. Індустріалізація та проведення колективізації сільського господарства. Голодомор 1932-1933 рр. Трагедія селянства. Політичний режим в 30-і р. Репресії як інструмент тоталітарного режиму. Створення ГУЛАГу. Методи репресивного тиску. Формування культу особи Сталіна.

Реакція українського суспільства на події того часу. Впливу цього періоду на формування національної свідомості та ідентичності. Значення дослідження цього періоду для охорони культурної спадщини України: Збереження пам'яті про минуле для розуміння та усвідомлення історичного досвіду. Важливість дослідження цього періоду для вивчення та відтворення матеріальної та нематеріальної культурної спадщини України.

На прикладі Другої світової війни продемонструйте своє вміння працювати з письмовими, речовими, етнографічними, усними, архівними та іншими історичними джерелами.

Значення різних типів історичних джерел для реконструкції історії війни. Аналіз офіційних документів, листів, щоденників, мемуарів та інших письмових матеріалів, які розкривають політичні, військові, економічні та соціальні аспекти війни. Розгляд військового обладнання, зброї, уніформи, медалей та інших предметів, які відображають технологічний розвиток, стратегії та тактики війни. Аналіз етнографічних матеріалів, фотографій, фільмів, аудіозаписів, які демонструють життя цивільного населення під час війни, та його вплив на їхній побут та культуру. Вивчення спогадів, свідчень та інтерв'ю з учасниками війни, що допомагає розкрити особисті долі, відчуття та досвід війни. Перегляд архівних документів, звітів, офіційних заяв та інших матеріалів, що надають додаткову інформацію про події, обставини та рішення, пов'язані з війною. Розгляд карт, діаграм, статистичних даних, графіків, що відображають військові операції, рухи військ, втрати та інші аспекти війни.

Як проявилися наслідки Другої світової війни для афро-азійського регіону? Охарактеризуйте процес деколонізації в ХХ–ХХІ ст.

Військово-стратегічна та геополітична роль афро-азійського регіону у Другій світовій війні. Кратка характеристика основних театрів бойових дій в Азії та Африці. Японія та її азійські союзники у Другій світовій війні. Агресія проти Китаю. Японський окупаційний режим на території Китаю та його специфіка. Війна Японії проти Великої Британії та США на Тихому Океані. Спроба створення «східно-азіатської сфери спільного процвітання» як нової форми колоніалізму. Національно-визвольний рух та японська ідеологія і політика «паназіатизму». Програш Японії та розпад японської колоніальної системи. Колоніальні країни та народи під час Другої світової війни. Війна на Півночі Африки. Завершення Другої світової війни та початок розпаду колоніальної системи європейських країн. Французький Індокитай, Палестина, Індія на шляху до незалежності в перші повоєнні роки.

Оцініть процеси трансформації в країнах Центральної та Південно-Східної Європи в 1990-х рр.

Демократичні перетворення та крах комуністичних режимів у Польщі, Угорщині, Чехословаччині та інших країнах Центральної та Східної Європи. Падіння тоталітарного режиму Н. Чаушеску в Румунії. Прискорення процесу формування політичних партій та багатопартійності в умовах кризи комуністичної системи Східної Європи. Припинення існування Організації Варшавського Договору та Ради Економічної Взаємодопомоги.

В чому полягає проблема «тероризму» та «екстремізму» в сучасному глобалізованому світі? Аргументуйте свою думку.

Визначення тероризму та екстремізму як загроз сучасному світовому порядку. Важливість вивчення цих проблем для забезпечення безпеки та стабільності у світі. Основні причин виникнення та поширення тероризму в сучасному світі. Взаємозв'язок тероризму та екстремізму. Ісламський екстремізм та терористичні організації, пов'язані з ним. Екстремізм та тероризм на Близькому Сході, в Африці, в Латинській Америці. Російський екстремізм та тероризм і його загроза для існування світового порядку. Вплив глобалізації на поширення ідеологій та практик тероризму та екстремізму через засоби масової інформації та соціальні мережі. Наслідки тероризму та екстремізму для безпеки, стабільності та свободи людей у сучасному світі. Можливі шляхи боротьби з цими проблемами: міжнародне співробітництво, розвиток антитерористичних стратегій, вдосконалення правової системи та соціальних програм запобігання радикалізації.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Блек Дж. Історія світу від найдавніших часів до сьогодення / Пер. з англ. О. Буйвол. Харків: Vivat, 2021. 256 с.
2. Бутенко Р. К., Гальченко С. І., Кіреєва В. О. Навчально методичний посібник зі всесвітньої історії: Кейси для істориків. Черкаси: ЧНУ імені Богдана Хмельницького, 2012. 292 с.
3. Війна і міф. Невідома Друга світова / за заг. ред. Олександра Зінченка, Володимира В'ятровича, Максима Майорова. Харків: Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2016. 272 с.
4. Войтович Л.В., Козак Н.Б., Овсінський Ю.В., Чорний М.І. *Medium aevum*; Середні віки. Підручник для історичних спеціальностей вузів. / За ред. Л.В. Войтовича. Львів: Тріада Плюс, 2010. 502 с.
5. Вульф. Е. Р. Європа і народи без історії / Пер. з англ. І. Пошивайла. Київ: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2004. 535 с.
6. Греки, араби і ми. Дослідження ісламофобії в гуманітарних науках / за ред. Філіпа Бютгена, Алена де Лібера, Марвана Рашеда, Ірен Розьє-Катак ; пер. з фр. та наук. ред. А. Репа. Київ: Ніка-Центр, 2012. 304 с.
7. Джадт Т. Після війни. Історія Європи від 1945 року / Пер. з англ. К. Зарембо. Київ: Наш Формат, 2020. 928 с.
8. Джеджора О. Історія європейської цивілізації. Львів: Львівська богословська академія, 1999. Ч. 1.: До кінця XVIII століття. 1999. 430 с.
9. Дейвіс Н. Європа: Історія / Пер. з англ. П. Таращук, О. Коваленко. Київ: Основи, 2001. 1463 с.
10. Європа та її болісні минушини / Авт.-упоряд. Жорж Мінк і Лора Неймайер у співпраці з Паскалем Боннаром; пер. з фр. Є. Марічева; наук. ред. Т. Цимбал. Київ: Ніка-Центр, 2009. 272 с.
11. Історія європейської цивілізації. Близький Схід / за ред. Умберто Еко; пер. з італ. О. Сминтина, В. Пшоняк, І. Раєвська, О. Феденко, І. Потапова, Д. Кіосак, Ю. Григоренко. Харків: Фоліо, 2020. 1310 с.
12. Історія європейської цивілізації. Греція / за ред. Умберто Еко; пер. з італ. О. Сминтина, І. Горнова, О. Феденко, С. Кулініч, Ю. Григоренко, І. Раєвська, В. Пшоняк, І. Потапова, О. Юдін, Д. Кондакова. Харків: Фоліо, 2019. 1160 с.
13. Історія європейської цивілізації. Рим / за ред. Умберто Еко; пер. з італ. Л. Ципоренко, Г. Рудницька, О. Гавенко, Ю. Григоренко, В. Пшоняк, О. Сминтина, Д. Кіосак. Харків: Фоліо, 2017. 1032 с.
14. Історія європейської цивілізації. Середньовіччя. Варвари. Християни. Мусульмани / за ред. Умберто Еко; пер. з італ. О. В. Сминтини, С. А. Кулініч, О. А. Юдіна, Ю. В. Григоренко, Г. В. Рудницької, О. С. Гавенко, Е. А. Стасенко, Т. М. Поклад, Д. Ю. Кондакової, І. М. Потапової; худож.-оформлювач О. А. Гулагова. Харків: Фоліо, 2018. 704 с.
15. Історія європейської цивілізації. Середньовіччя. Собори. Лицарі. Міста / за ред. Умберто Еко; пер. з італ. О. В. Сминтини, С. А. Кулініч, О. А. Юдіна, Ю. В. Григоренко, Г. В. Рудницької, О. С. Гавенко, Е. А. Стасенко, Т. М. Поклад, Д. Ю. Кондакової, І. М. Потапової; худож.-оформлювач О. А. Гулагова. Харків: Фоліо, 2018. 667 с.
16. Історія європейської цивілізації. Середньовіччя. Замки. Торговці. Поети / за ред. Умберто Еко; пер. з італ. С. А. Кулініч, О. А. Юдіна, Ю. В. Григоренко, Д. Ю. Кондакової, І. В. Раєвської; худож.-оформлювач О. А. Гулагова-Мешкова. Харків: Фоліо, 2018. 763 с.
17. Історія європейської цивілізації. Середньовіччя. Експедиції. Торговля. Утопії / за ред. Умберто Еко; пер. з італ. О. Сминтина, С. Кулініч, О. Юдін, Ю. Григоренко, Т. Топалова, Г. Трифонова, Є. Стасенко, Т. Поклад, Д. Кондакова, І. Потапова. Харків: Фоліо, 2020. 700 с.

18. Історія європейської цивілізації. Епоха Відродження. Історія. Філософія. Наука і техніка / за ред. Умберто Еко; пер. з італ. О. Колодяжна, Ю. Григоренко, Т. Топалова, Г. Трифонова, Т. Поклад. Харків: Фоліо, 2020. 524 с.
19. Мак-Грат А. Інтелектуальні витoki європейської Реформації / Пер. з англ. М. Ктимчука і Т. Цимбала. Київ: Ніка-Центр, 2008. 344 с.
20. Мортімер І. Століття змін. Яке століття бачило найбільше змін і чому це важливо для нас / Пер. з англ. Харків: Ранок: Фабула, 2018. 448 с.
21. Мустафін О. Р. Справжня історія пізнього Нового часу. Харків: Фоліо, 2017. 430 с.
22. Мустафін О. Р. Справжня історія Раннього Нового часу. Харків: Фоліо, 2014. 416 с.
23. Мустафін О. Р. Справжня історія середніх віків. Харків: Фоліо, 2022. 318 с.
24. Мустафін О. Р. Справжня історія стародавнього часу. Харків: Фоліо, 2018. 399 с.
25. Рубель В. А. Історія середньовічного Сходу: Курс лекцій: Навч. Посібник. Київ: Либідь, 2020. 735 с.
26. Ставнюк В. Історія Давньої Греції. Чернівці: «Місто», 2022. 552 с.
27. Фергюсон Н. Цивілізація. Як Захід став успішним / пер. з англ. В. Циба. Київ: Наш формат, 2018. 488 с.
28. Фукуяма Ф. Витoki політичного порядку: Від прадавніх часів до Французької революції / пер. з англ. Роман Корнута. Київ: Наш формат, 2018. 576 с.
29. Харарі Ю. Н. Людина розумна. Історія людства від минулого до майбутнього / Пер. з англ. Ярослава Лебеденка. Харків: Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2016. 544 с.
30. Шай Д. Е. Історія Америки / Пер. з англ. М. Габлевич, Г. Лелів, Г. Сташків, А. Ящук. Львів: Літопис, 2022. 1112 с.

Критерій оцінювання тестових завдань

Історія є одним з найважливіших способів самопізнання суспільства, засвоєння його віковичного досвіду, традицій. Українська нація є нацією державною, хоча значні відрізки історичного розвитку вона перебувала в колоніальному становищі. Лише той, хто знає історію своєї Батьківщини, може бути справжнім її громадянином, свідомим свого громадянського обов'язку. Визначення рівня осмислення багатоаспектних питань історії України та її зв'язку з всесвітньою історією з позиції майбутнього магістра є першочерговим завданням тестування. Свідоме засвоєння цих питань є не лише основою подальшого успішного вивчення гуманітарних курсів, пов'язаних з історією України та всесвітньою історією, а й навчання за обраною спеціальністю університеті.

Завдання екзаменаційного тесту покликані виявити в процесі їх виконання знання, вміння і навички отримані студентами в процесі навчання в університеті під час здобуття ОР «бакалавра». Вони мають проявити знання історичного процесу та місце в ньому історії України та всесвітньої історії, володіння значним фактичним матеріалом, вміння аналізувати події, їх причини та наслідки, пояснювати складність та суперечливість подій із найдавніших часів до початку XXI століття.

Вступне випробування за наступною програмою укладатиметься з 50 тестових завдань закритого типу із вибором однієї правильної відповіді. До кожного із завдань буде запропоновано 4 альтернативних відповіді. За правильне виконання одного тестового завдання можна отримати 2 бали. Мінімальна кількість тестових балів, яку необхідно отримати для участі у конкурсному відборі – 12. Максимальна кількість – 100.